

บทที่ 3

สามก๊ก : ตัวบัพทนาการเมือง

ชาวจีนเรียกชื่อประเทศของตนว่า “จิงกั๋ว” ching-kuo (“ลูกหลานของหวงตี้” หรือ “ต้าฮั่น”)¹ ซึ่งหมายความว่า “ศูนย์กลางของโลกที่มีอารยธรรม”² ซึ่งเป็นคำเก่าแก่ที่ยังคงใช้อยู่ในทุกวันนี้ ชาวจีนมองตนเองด้วยทัศนียภาพทางประวัติศาสตร์ยิ่งกว่าชาติใดในโลก³ พวกเขาเองตัวเองได้อย่างกล้าเถียง

---

¹ชาวจีนเชื่อว่าเมื่อประมาณ 5,000 ปีก่อนนี้ชาวจีนได้ยึดครองดินแดนสองฝั่งแม่น้ำฮวงโห ได้หมดจากนั้นก็อาศัยเป็นถิ่นฐานตลอดมาซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีรูปแบบการปกครองแบบประเทศ จึงแตกแยกเป็นก๊กๆ ต่อมากษัตริย์หวงตี้ (องค์ที่) ก็รวบรวมประเทศได้สถาปนาตนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ชาวจีนจึงถือตนว่าเป็นลูกหลานของ(กษัตริย์)หวงตี้สำหรับคำเรียกชื่อประเทศว่า “จีน” นั้นในระยะแรกได้ใช้ชื่อราชวงศ์เป็นชื่อประเทศ เช่น ในราชวงศ์จิว เรียกว่าประเทศจิว, ราชวงศ์หรง ก็เรียกว่า ประเทศหรงเป็นต้น ส่วนคำจีนที่เรียกตนเองว่า “ตงก๊ก”, “ตงฮั่ว”, “ตงเห่” หรือ “ฮั่วเห่” แปลว่า พวกที่รุ่งเรือง พวกที่ยิ่งใหญ่(ฮั่ว-รุ่งเรือง, เห่-ใหญ่ยิ่ง) ส่วนคำที่ชาติอื่นเรียกชาตินั้นว่า ไชนา China นั้นไม่มีหลักฐานยืนยันว่าเริ่มค้นในสมัยใด และ เพราะอะไร? แต่ส่วนมากมีความเห็นตรงกันว่า เนื่องจากราชวงศ์จิว (ฉิน, ชิง) มหาจักรพรรดิฉินซีฮ่องเต้ได้ขยายอาณาเขตไปมากมาย เลยเรียกว่า ประเทศจีน ต่อมาอ่านเพี้ยนเป็น ชิน หรือ ชินา แผลงไปสู่อินเดียก่อน เข้าเอเชียกลาง และ เปอร์เซียไปถึงยุโรป ครั้นพระสงฆ์จีนไปสืบพุทธศาสนาที่อินเดียชาวจีนจึงมีโอกาสได้ทราบว่าคุณลักษณะต่างประเทศเรียกว่า “ไชนา” หรือ “จินา” คำว่า “ไชนา” มีปรากฏเป็นหลักฐานในหนังสืออิยิปต์สมัย คริสตศตวรรษที่ 1 โดยใช้คำว่า ชิน และ ไชเน ส่วนหนังสือพุทธใช้คำว่า จินสถาน จินา แปลว่าที่อยู่ชาวจีน ส่วนการเปลี่ยนแปลงชื่อราชวงศ์นั้นก็เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวงศ์กษัตริย์ เมื่อมีการติดต่อกับต่างประเทศ ก็ใช้ชื่อราชวงศ์ได้ เช่น จาก “ตงก๊ก” ก็ใช้ ต้าฮั่น(มหาชาติฮั่น) ต้าจิว ต้าเหม็ง ฯลฯ ต่อมา คร.ซุนฮัคเซิน ปฏิวัติราชวงศ์ เซ็ง ได้เปลี่ยน “ต้าเซ็ง” เป็น “ตงฮั่วมันก๊ก” เรียกย่อว่า “ตงก๊ก” หรือ “สาธารณรัฐตงฮั่ว” หรือ “สาธารณรัฐประชาชนจีน” รายละเอียดโปรดดู ล. เสถียรสุด, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนภาพพิมพ์, 2529) , หน้า 27-32

²จีนเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกมีหลักฐานซึ่งขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ปักกิ่ง (Peking man) เมื่อปีค.ศ. 1927 ที่ปักกิ่งทำให้เชื่อว่าจีนมีชีวิตในยุคหินเก่าประมาณ 400,000 ปีก่อนคริสตศักราช และยังขุดพบซากเครื่องมือล่าสัตว์อีกทั้งการพบร่องรอยการใช้ไฟด้วย หลักฐานเหล่านี้ทำให้เชื่อว่าจีนมีวัฒนธรรมอารยธรรมมาตั้งแต่ยุคหินเก่าแล้ว ดู สุโขทัยธรรมาราช, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรมหน่วยที่ 8-15. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2531) , หน้า 87

³ชาวจีนให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก เช่น ประเพณีการพบรพบูรุษซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นประวัติศาสตร์ของคนในตระกูลหนึ่งๆ จีนได้เก็บหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ตั้งแต่ปีที่ 841 ก่อนคริสตศักราชซึ่งหาได้ยากในประเทศอื่น ชาวจีนมีภาษิตว่า “เขียนหวังจือไหล” เมื่อพิจารณาอดีต ก็สามารถคาดคิดถึงอนาคตได้” ทำให้จีนมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยม ดู ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน . (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2538) , หน้า 14

ผ่านมรดกทางประวัติศาสตร์อันเลอเลิศ การที่จะทำความรู้จักหรือเข้าใจชาวจีนย่อมได้แก่การมองชาวจีนอย่างที่ชาวจีนมองตนเอง(มองผ่านทัศนียภาพทางประวัติศาสตร์)และสัมฤทธิภาพต่างๆของจีนไม่ว่าจะในทางสุนทรียศาสตร์, ภูมิปัญญา และสถาบัน ฯลฯ ต่างมีที่มาและที่ไป ต่างมีความเคลื่อนไหว ดังนั้นการมองออกไปตามกระแสที่หลังไหลมายาวไกลของประวัติศาสตร์จีนย่อมทำให้เราเข้าใจความหมายทางการเมืองจีนได้อย่างถูกต้อง

ปัญญาและความคิดจีน : ปรัชญา และ จารีต

ปัญญาและความคิดของจีนสามารถแบ่งได้คร่าวๆเป็นสองยุคคือ ยุคก่อนปรัชญาเมธี(ประมาณ 3,000 ปีก่อนพุทธกาล เมื่อพระเจ้าหวงตี้ สถาปนาราชอาณาจักรเผ่าจินซัน) และยุคปรัชญาเมธี(เริ่มต้นขึ้นในศตวรรษแรกสมัยพุทธกาล)ซึ่งปัญญาและความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อปรัชญาการเมืองใน “สามก๊ก” เนื่องจากปรัชญาจีนเป็นปรัชญาที่เน้นการสืบต่อและจารีตมากกว่าการคัดค้านและคิดใหม่ อันเกิดจากการสังเกตและพิสูจน์อย่างโลกตะวันตก ดังนั้นการศึกษาทางปรัชญาการเมืองจีนในช่วงใดราชวงศ์ใดของจีนก็ตาม ควรศึกษาปัญญาและความคิดของจีนด้วย

ปัญญาและความคิดของคนจีนยุคก่อนปรัชญาเมธี

1. ความคิด และ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติ จากหลักฐานสมัยราชวงศ์ฉางทำให้เชื่อได้ว่าจีนมีความเชื่อเรื่องวิญญาณและเทพเจ้าแห่งธรรมชาติ เช่น เทพเจ้าแห่งท้องฟ้า เทพเจ้าแห่งแม่น้ำ โดยเฉพาะเทพเจ้าประจำตระกูลซึ่งก็คือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว การบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Cult)⁴ ความเกี่ยวเนื่องระหว่างการบูชาบรรพบุรุษและครอบครัวเป็นแกนสำคัญของสังคมจีนโบราณ

---

⁴ประเด็นเรื่องการกตัญญูต่อบรรพบุรุษนั้นมีความสำคัญต่อชาวจีนมากจนกลายเป็นกระแสแนวคิดหลักที่มีอิทธิพลเหนือชีวิตและจิตใจ ดังจะเห็นได้จากค่านิยมที่สอดใส่ในวรรณกรรมจีน โดยเฉพาะนิยายกำลังภายในประเภทบูธจักร เช่น “บุญคุณต้องทดแทนความแค้นต้องชำระ”, “ความแค้นของบิดามีอาจอยู่ร่วมฟ้า” เป็นต้น ภาพลักษณ์ของวีรตรีจีน ซึ่งมีวีร สตรีน้อยมาก เนื่องจากไม่ยกย่องเพศหญิงให้ทัดเทียมเพศชาย ดังนั้นคุณธรรมด้านความกตัญญูเป็นหนทางที่จะทำให้ผู้หญิงจีนทัดเทียมกับเพศชาย เช่น ฮั่วมู่หลานปลอมตัวเป็นชายออกรบแทนบิดา, เตียวเสี้ยนทดแทนคุณแผ่นดินและพ่อเลี้ยง อ๋องอุ้น ความกตัญญูจึงสำคัญมากกับแนวคิดจีน

การบูชาบรรพบุรุษทำให้มีความรู้สึกผูกพันกับครอบครัว และสืบต่อประวัติความเป็นมาของครอบครัวไว้ จึงทำให้โครงสร้างครอบครัวของจีนเหนียวแน่นมากจนกระทั่งปัจจุบัน

2. กระดูกทำนาย (Oracle Bone) ชาวจีนมีวิธีทำนายโชคชะตามาตั้งแต่โบราณกาล ในสมัยราชวงศ์ซาง(Chang)ประมาณศตวรรษที่ 11 ก่อนคริสตกาล มีการทำนายจากกระดูกสัตว์หรือกระดูกงูโดยนำมาจารึกคำถามต่างๆ เช่น ถ้ามเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ การเดินทาง และ การรบ ฯลฯ จากนั้นนำกระดูกไปเผาไฟจนเกิดรอยร้าวบนกระดูกแล้วจึงตีความหมายจากรอยร้าวนั้น จากกระดูกสัตว์จึงพัฒนามาเป็นคัมภีร์อี้จิง(คัมภีร์แห่งความเคลื่อนไหว ผู้รวบรวมคือขงจื้อ⁶)เป็นตำราที่เขียนขึ้นในปี 1144 ก่อนคริสตกาล เกิดจากแนวคิดหยินและหยาง พัฒนาไปเป็น 64 คำทาย ใน“สามก๊ก”ก็ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการทำนายไว้ในหลายๆตอน เช่น ขงเบ้งผู้หยั่งรู้ฟ้าดินรู้ว่าเมื่อไรที่ฝนตกหนัก จนในที่สุดผู้คนที่เชื่อว่าเป็นผู้หยั่งรู้ดินฟ้า, นายทัพนายกองจะให้ความสำคัญกับธงศึกที่หัก แปลว่ากองทัพจะแพ้ เป็นต้น

อีกเหตุผลที่มีการบูชาบรรพบุรุษนั้นมาจากความเชื่อเรื่อง “เทียน” มหาเทพสูงสุดซึ่งประชาชนไม่มีสิทธิในการบวงสรวงบูชา“เทียน” เพราะจอมเทพทรงปกครองโลกโดยผ่านกษัตริย์ ดังนั้นกษัตริย์เท่านั้นจึงติดต่อกับ “เทียน” ได้ เมื่อประชาชนไม่มีสิทธิบวงสรวงเทพเจ้าจึงได้หันมาบูชาบรรพบุรุษแทนเนื่องจากบรรพบุรุษคนเมื่อตายแล้วก็จะกลายเป็นเทพที่รับใช้จอมเทพและจะคอยดูแลลูกหลานตนอยู่เสมอสามารถให้คุณให้โทษจึงต้องหมั่นบูชาเอาใจเสมอสุสานของบรรพบุรุษจึงสำคัญมากเพราะเป็นที่ติดต่อบวงสรวงบรรพบุรุษของตน ต่อมาปรัชญาจีนได้เน้นกระแสมนุษยนิยมมากขึ้น ความเชื่อเรื่องจาริตนั้นกลายเป็นความเชื่อที่ยิ่งใหญ่ดังนั้นการบูชาบรรพบุรุษจึงกลายเป็นเรื่องของคุณธรรมและหน้าที่ตามจาริต “หลี่”แทน คุฟั่น คอกบิว, ปวงปรัชญาจีน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2532), หน้า 7.

⁶ ขงจื้อ (Kung Tzu) มีชื่อตัวว่าควแปลว่าภูเขา แซ่ข่ง ภาษาลาดินเรียก Confucius (K'ung fu-tsu) หรือ Master K'ung เกิดเมื่อปีที่ 551 ก่อน ค.ศ. เมื่อตอนเด็กขงจื้อชอบเล่นทำพิธีเช่นไหว้เจ้า, ชอบเล่นสมมติเป็นกษัตริย์ และมักแสดงมารยาทผู้ดี ขงจื้อเป็นนักเรียนคนแรกของจีนที่เปิดโรงเรียนขึ้นโดยเก็บค่าเล่าเรียน โรงเรียนของขงจื้อสอนเพียง 6 วิชาคือ รัฐศาสตร์, คนตรี, ยิงธนู, ขับรถศึก, เขียนลายมือ และ คณิตศาสตร์ ขงจื้อถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 73 ปี เมื่อปีที่ 729 ก่อนค.ศ. ขงจื้อมีลูกศิษย์ทั้งสิ้นราว 3,000 คนแต่ที่โดดเด่นมีอยู่ 70 คน ซึ่งลูกศิษย์ขงจื้อได้นำบันทึกคำสั่งสอนในรูปแบบทศหนามาประมวลเป็นหนังสือชื่อ “หลุนหวี่” (สรรวัจนะ Analects) ขงจื้อเป็นบรรณาธิการหนังสือที่สำคัญๆ 5 เล่ม หรือ “อู่จิง” คัมภีร์ทั้ง 5 – Five Classics) คุณธรรม ความยุติธรรม หรือความดี ในสายตาของขงจื้อคือ การกระทำตามหน้าที่ของตน 5 ประการคือ 1. กษัตริย์หรือรัฐบาลต้องเมตตา ชื่อสัตย์สุจริตต่อขุนนางและประชาชน ส่วนขุนนางและประชาชน พึงจงรักภักดีต่อกษัตริย์หรือรัฐบาล(ราชวงศ์) 2. บิคารมราคาพึงเมตตาต่อบุตรธิดา บุตรีราคาพึงกตัญญูต่อบิคารมราคา 3. สามภรรยาพึงมีความรักใคร่ปรองดองชื่อสัตย์ต่อกันและกัน 4. วงศาคณาญาติพึงมีความรักใคร่ปรองดองชื่อสัตย์ต่อกันและกัน 5. มิตรสหายชื่อสัตย์จริงใจต่อกัน คุ ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. หน้า115-117.

3. อาณัติสวรรค์ และ โอรสแห่งสวรรค์ (Mandate of Heaven & Son of Heaven) ชาวจีนเชื่อว่าสวรรค์ให้อำนาจแก่ผู้ปกครองมาปกครองบ้านเมือง โดยมีเงื่อนไขว่าผู้ปกครองต้องมีคุณธรรม หากขาดคุณธรรมจะทำให้จักรวาลขาดระเบียบ ซึ่งจะมีสัญญาณเตือน เช่น ดาวตก น้ำท่วม ฝนแล้ง เกิดสงคราม ท้ายที่สุดคือราชวงศ์ล่มสลาย สูญเสียอาณัติที่ได้จากสวรรค์ แนวคิดนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว คนจีนขนานนามผู้ปกครองว่า “โอรสแห่งสวรรค์” เปรียบเหมือนตัวกลางระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ โอรสแห่งสวรรค์คือผู้ซึ่งเชื่อฟังบิดา(สวรรค์)และเป็นบิดาของประชาชน โอรสแห่งสวรรค์จะต้องมีคุณธรรมเพราะถ้ากลายเป็นผู้ไร้คุณธรรม สวรรค์จะลงโทษให้เกิดโอรสจากสวรรค์องค์ใหม่ปกครองแทน ซึ่งเรียกว่า วัฏจักรแห่งราชวงศ์ (Dynastic Cycle)⁷ คนจีนเรียกสวรรค์ว่า “เทียน” ก่อนยุคปรัชญาเมธี “เทียน” หมายถึง “เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่เหนือเทพ” ต่อมาได้ขยายความหมายเป็น ฟ้า, สวรรค์ หรือความสมบูรณ์แห่งเอกภพ จีนเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกแต่ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่การสร้างโลกหากแต่อยู่ที่การอำนวยความสุขสู่ชาวโลกชาวจีนจึงเน้นพิธีการบูชามากกว่าพระเจ้ามีกิจกรรมใดมาบ้าง

4. แนวคิดที่ว่าจีนเป็นศูนย์กลางของโลก “จงกั๋ว” (chieng-kuo, The Middle Kingdom) เนื่องจากความยิ่งใหญ่ทางดินแดนและประวัติศาสตร์ได้ก่อให้เกิดโลกทัศน์ดังกล่าว อีกทั้งมีประเทศต่างๆ แสดงตนเป็นประเทศราชของจีนมากมาย ทำให้เกิดแนวคิดดังกล่าวขึ้น

5. ความเจริญทางเทคนิควิทยาการต่างๆ ซึ่งจีนเป็นแหล่งอารยธรรมที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาการสูงแหล่งหนึ่ง เช่น จีนรู้จักประดิษฐ์ปฏิทินใช้ตั้งแต่ราชวงศ์ฉาง โดยแบ่งวันออกเป็นหมวดๆ หมวดละ 10 วัน 3 หมวดนับเป็น 1 เดือน มีการแบ่งฤดูกาลเป็น 4 ฤดู และมีความเจริญในด้านดาราศาสตร์และการคำนวณตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชั้น, มีการค้นพบจุดดับบนดวงอาทิตย์ก่อนกาลิเลโอถึง 1641 ปี นอกจากนี้ประดิษฐ์ เครื่องวัดแผ่นดินไหว นาฬิกาน้ำ นาฬิกาแดด และ เข็มทิศด้วย นอกจากนี้ชาวจีนยังใช้แนวคิดเรื่องธาตุทั้ง 5 ได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ โลหะ ไม้ อธิบายสิ่งต่างๆ ในโลกโดยได้นำธาตุทั้ง 5 รักษาโรคต่างๆ ในวงการแพทย์จีน⁸

⁷ แนวความคิดเรื่องโอรสสวรรค์นี้เป็นแนวคิดที่สำคัญมากและสอดคล้องเป็นแนวคิดหลักใน “สามก๊ก” เนื่องจากข้ออ้างที่สำคัญที่สุดของการทำก๊กให้เป็นประเทศก็คือ เจตนาฟ้า หรือ อาณัติสวรรค์

⁸ ใน “สามก๊ก” จะเห็นได้ว่าชาวจีนได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือต่างๆ มากมาย เช่น ขงเบ้งคิดม้าไม้ยักษ์ที่มีลักษณะเป็นหุ่นยนต์สามารถเคลื่อนไหวได้และยังบรรจุทหารลงไปในท้องม้าหุ่นยนต์ได้ อีกทั้งยังทำสลักไม้ที่ขาม้าเพื่อไม่ให้เคลื่อนไหวได้ ส่วนความเจริญทางด้านกรแพทย์นั้นจะเห็นได้จาก หมอเทวดาในสมัยสามก๊กที่ชื่อหมอฮัวโต่ ครั้งหนึ่ง

ปัญญาและความคิดของคนจีนในยุคปรัชญาเมธี

ประมาณ 900 ปีก่อนสมัย “สามก๊ก” คือยุคคงโจว(ราชวงศ์โจว) จัดได้ว่าเป็นยุคทองของปรัชญาการเมืองจีนหรือที่เรียกว่า “ยุคปรัชญาการเมืองร้อยสำนัก” เนื่องจากในยุคดังกล่าวเต็มไปด้วยเหตุการณ์ที่ร้ายแรงนานัปการ โดยเฉพาะในยุคชุนชิว(770-476 ก่อนค.ศ.)ทั้งสิ้น 294 ปี มีสงครามทั้งสิ้น 276 ครั้ง เฉลี่ยเกิดสงครามปีละครั้งจากรัฐเล็กกรัฐน้อย 200 เศษ ถูกรวบรวมในยุคจ้านกั๋วจนเหลือ 7 รัฐ ตลอดเวลาทั้ง 7 รัฐไม่เคยสงบสุขกันเลยต่างเตรียมทำสงครามอยู่ตลอดมีทั้งสงคราม, สงครามการขูด, สงครามจิตวิทยา, แกล้งผูกมิตร, หักหลังทำลายมิตร เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการตั้งคำถามมากมายในทางปรัชญาเพื่อค้นหาสัจจะและความจริงเพื่อแก้ปัญหาในเชิงปฏิบัติเพื่อเยียวยาสังคมที่ป่วยไข้ จึงได้เกิดนักคิดมากมายในยุคนี้ จนมีคำพูดว่า “ร้อยสำนักประชันปัญญา ร้อยบุบผาประชันโฉม” หมายถึงเกิดนักคิดจำนวนมาก

แม้ว่านักปรัชญาจีนจะมีมากกว่าร้อยสำนักแต่กระแสปรัชญาจีนหลักที่เป็นรากฐานความคิดของคนจีนทุกยุคทุกสมัยไปไม่ได้ไกลกว่าสองสำนักนี้ คือ ลัทธิขงจื้อ(Confucianism) หรือ “หยูเจีย” (สำนักนักศึกษาศึกษา หยู-นักศึกษาศึกษา, เจีย-สำนัก) กับ ลัทธิเต๋า(Taoism)

1. ลัทธิขงจื้อ(Confucianism) หรือ “หยูเจีย” ขงจื้อเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดทางความคิดและปัญญาของคนจีนทุกยุคทุกสมัยเป็นผู้วางรากฐานปรัชญาจีนกว่า 20 ศตวรรษ ขงจื้อเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดความเจริญและความเสื่อมให้กันและกันดังนั้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีมนุษยธรรม หรือ “เห

ตันเต้ง กินข้าวไม่ได้ จึงให้หมอฮัวโต้วรักษา หมอจึงให้ยากินเพียงหนึ่งมือตันเต้งก็อาเจียนออกมาเป็นหนองหัวแดงยังไม่ตาย ตันเต้งถามว่าทำไมเป็นอย่างนี้ หมอฮัวโต้วบอกว่าเพราะตันเต้งกินเนื้อดิบเป็นพยาธิ นำแปลกที่หมอฮัวโต้วรู้เรื่องพยาธิตั้งแต่พันปีก่อน อย่างไรก็ตามไม่ว่าหมอฮัวโต้วจะเก่งจริงหรือไม่ก็ตาม แต่การที่ผู้เขียนสามก๊กสามารถจินตนาการเรื่องการผ่าตัดต่างๆออกมาได้แสดงว่าอย่างน้อยการแพทย์จีนคงเจริญรุ่งเรืองไปมาก โปรดดู หมอพัทธ์, สามก๊กฉบับนายแพทย์, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2535), หน้า 11-21

ในสมัยของขงจื้อเองเขาชื่อ “น้ำเต้าขม” เป็นยารักษาสังคมที่ไม่มีใครอยากดื่ม ในที่สุดขงจื้อต้องทำหน้าที่เป็นครูสอนลูกศิษย์ดีกว่าสอนนักปกครองแต่หลังจากขงจื้อตายเขาจึงได้เป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีนดังที่นายด่านแห่งเมืองหังกล่าวไว้ว่า “วันนี้สวรรค์ใช้ขงจื้อเป็นระฆัง หากมนุษย์ผู้ปกครอง(สมัยนั้น)ยังไม่เข้าใจขงจื้อ สักวันหนึ่งสวรรค์จะใช้ขงจื้อเป็นเครื่องป่าวประกาศ ความจริงและความเที่ยงธรรม” รายละเอียดโปรดดู สุวรรณ, สถาปนันท, กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และ จารีต. หน้า 37 .

ริน”(คุณธรรมทั้งปวงอันทำให้เป็นมนุษย์ที่ดี) “เหริน” คือคุณธรรมชุดหนึ่งซึ่งกำกับและ โน้มนำให้ มนุษย์ต่างตอบแทนกันด้วยคุณธรรม ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมี “ความนอบน้อม ความมีใจกว้างขวาง ความจริงใจ ความแน่วแน่ และความมีเมตตาธรรม” คุณธรรมเหล่านี้มีพลังดึงดูดปฏิบัติที่ดึงามหรือศักยภาพทางศีลธรรม(moral potential) แนวคิดของขงจื้อมักจะขัดแย้งกับแนวคิดวิถีปฏิบัติเดิมของผู้คนจนทำให้ขงจื้อรู้สึกท้อกับการขัดเกลามนุษย์แต่ขงจื้อก็ไม่เลิกลทางเดียวกับเหล่าจื้อคือไม่หลีกเลี่ยงสิ่งสังคม ขงจื้อเลือกที่จะไปสอนหนังสือเนื่องด้วยเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเพราะถ้าความรักในคุณธรรมหากไม่ถูกกล่อมเกลียดด้วยความรักในการเรียนรู้จากอดีตย่อมก่อให้เกิดปัญหา

ขงจื้อมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นเรื่องยิ่งใหญ่เสมอตั้งความในคัมภีร์ขงจื้อเล่มที่ 13 บทที่18 เมื่อเจ้านครเซียโฮ้วของขงจื้อว่าในรัฐคนมีพลเมืองที่ซื่อสัตย์เมื่อบิดาขโมยแกะบุตรจะไปเป็นพยานให้รัฐที่ในศาล ขงจื้อได้ยืนดั่งนั้นกลับตอบว่าในบ้านเมืองของเรา คนซื่อสัตย์ไม่ทำเช่นนั้นบิดาปกป้องบุตรเมื่อบุตรกระทำผิด บุตรปิดบังบิดาเมื่อบิดากระทำผิด เราพบความซื่อสัตย์ได้จากความสัมพันธ์ เช่นนี้”¹⁰ ขงจื้อไม่ได้ยกย่องว่าการขโมยเป็นคุณธรรมหากแต่ความซื่อสัตย์ระหว่างบุตร-บิดานั้นสำคัญกว่าเรื่องรัฐ หรือ การปกครอง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างบิดา-บุตร เป็นความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ย่อมเข้มกว่าน้ำเป็นความสืบเนื่องจากอดีตไปยังอนาคตถ้าความสัมพันธ์ตรงนั้นจบสิ้นก็ไม่ต้องไปพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในรัฐ สำหรับขงจื้อแล้วคุณธรรมในครอบครัวก่อให้เกิดคุณธรรมในการปกครอง เมื่อกตัญญูต่อพี่น้องและบิดามารดาได้ก็ย่อมกตัญญูต่อกษัตริย์ ราชวงศ์ ฟ้า และ ราษฎรได้ หากแม้ไม่มีคุณธรรมต่อบิดามารดาแล้ว โฉนจะมีคุณธรรมต่อประเทศได้¹¹ การเป็นลูกกตัญญู เป็นพี่ที่ดี เป็นเพื่อนที่ถูกต้องก็เท่ากับเป็นนักปกครองที่ดีแล้ว

¹⁰รายละเอียดโปรดดู สุวรรณ สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และ จารีต, หน้า 42-43 .

¹¹คุณธรรมทางการปกครองของขงจื้อจึงแตกต่างจากทฤษฎีตะวันตกอย่างสิ้นเชิง ซึ่ซุส หรือ จูปีเตอร์ เทพเจ้าแห่งสายฟ้า และ เจ้าแห่งทวยเทพทั้งมวลมาบิดาตนเองนั้น แม้จะได้รับการยกย่องในกรีกโบราณและโลกตะวันตกแต่คงเป็นไม่ใช่คุณธรรมในสายตาขงจื้อแน่ๆ ดังนั้นการที่ลูกเจ๊ก(บุคคลในสามก๊ก)ในวัยเด็กลักขโมยไปให้มารดานั้นเป็นเรื่องที่กระแสนแนวคิดขงจื้อถือว่าไม่ใช่เรื่องผิดพลาด

นอกจากขงจื้อยังให้ความสำคัญของผู้ปกครอง¹² ขงจื้อเคยกล่าวว่า “รัฐบาลที่ก่อกำเนิดนั้น ร้ายเสียยิ่งกว่าเสือ” ขงจื้ออธิบายว่าการปกครองคือ “การแก้ไขให้ถูกต้องเที่ยงตรง เมื่อผู้นำนำประชาชนด้วยความถูกต้องเที่ยงตรง ใครเล่าจะหาญกล้าทำผิดไม่เที่ยงตรง” จากประโยคดังกล่าวเงื่อนไขก็คือ ผู้นำต้องนำประชาชนให้เที่ยงตรงก่อนแล้วผู้ตามจึงไม่กล้าทำผิด ความมั่นใจในผู้นำสำคัญกว่าอาวุธและอาหาร “นับตั้งแต่อดีตกาลมาแล้วมนุษย์ต้องพบกับความตาย แต่ถ้าประชาชนไร้ศรัทธาในผู้นำ รัฐก็ดำรงอยู่ไม่ได้” ผู้นำที่ดีเปรียบเสมือนดาวเหนือ อันมีดาวใหญ่น้อยสยบการระยารอบ¹³ ปรัชญาการเมืองของขงจื้อมิใช่การแบ่งแยกอำนาจไว้ที่ฝ่ายต่างๆแต่เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้นำที่มีจารีตและคุณธรรม ผู้ปกครองในอุดมคติของขงจื้อแบ่งได้ 2 ระดับ ระดับแรกคือ “ได้ทั้ง” ถือว่าทั่วโลกเป็นพี่น้องกันสังกัดชาติเดียวกันคือ “มนุษยชาติ” และระดับที่สองคือ “เซียวคัง” ซึ่งตีรองลงมา หากแม้เป็นอย่างได้ทั้งไม่ได้ก็ขอให้เป็นอย่างเซียวคัง คือแบ่งแยกประเทศแต่ต้องมีผู้ปกครองที่ดี ขงจื้อเรียกการปกครองแบบนี้ว่า “เซ็งเพ็ง” หรือ จุลสันติสุข และผู้นำในอุดมคติของขงจื้อควรมีองค์ประกอบทั้ง 9 ประการคือ

1. ชิวชิ่ง ได้แก่การอบรมคนให้มีคุณธรรม
2. จุงเฮียง ยกย่องผู้มีปัญญาความสามารถ
3. ชิงชิ่ง ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดตามความเหมาะสม
4. เก็งไต้จิ่ง ยกย่องผู้ใหญ่ หรือ ผู้มีอำนาจในแผ่นดิน
5. ที่คั้งชิ่ง แผ่พระคุณ ไปยังขุนนางผู้น้อย
6. จื้อสู่มิ่ง แผ่ความรัก ไปให้ราษฎรคฤบุตรในอุทร
7. ไต้เปะกั้ง สนับสนุนศิลปวิทยาและอาชีพต่างๆ
8. ยิวเอียงนัง ต้อนรับชาวต่างชาติที่มาค้าขาย หรือ สวามีภักดีด้วยดี
9. ไช้วูไช้ว ได้แก่การผูกมัดน้ำใจ เจ้านครต่างๆด้วยไมตรี¹⁴

¹² ปลายสมัยราชวงศ์โจวชนชั้นปกครองเลวร้ายเสื่อมศีลธรรมมากทั้งทางด้านนโยบายบริหารบ้านเมืองและความประพฤติส่วนตัวศีลธรรมทางเพศ บทหรือกรองของบางนครก็มีแต่เรื่องชู้สาวที่นัดไปสมสู่ตามกำแพงเมือง ร้อยกรองเหล่านี้ขงจื้อรวบรวมไว้ มีงานแลกเปลี่ยนกันตามงานเลี้ยง เจ้านครกับอำมาตย์ร่วมเมียบเดียวกัน แม้แต่สามัญชนก็มีค่านิยมให้ลูกหลานแต่งงานกับแม่เลี้ยงข้าง ซึ่งป่วนวุ่นมาก ความเสื่อมในทางศีลธรรมนี้ทำให้ขงจื้อเรียกเรื่องศีลธรรมที่ดิ่งมออย่างในอดีต ความเสื่อมทรามของชนชั้นปกครองนี้เป็นเงื่อนไขทางภววิสัย(objective conditions) ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อคำสอนของขงจื้อที่ว่าด้วยคุณธรรมของผู้ปกครอง รายละเอียดโปรดดู ทวีป วรรคโลก, ประวัติศาสตร์จีน, หน้า 118-119 .

¹³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 42-51

¹⁴ ดู ฟัน คอกบัว, ปวงปรัชญาจีน, หน้า 75-76 .

สูตรทั้ง 9 ข้อนี้จะเห็นได้ว่าพบใน “คิ้วทสามก๊ก” อยู่ตลอดทั้งเรื่องไม่ว่าจะเป็นตอนที่เล่าปี่ยกย่องขงเบ้งเนื่องจากเป็นยกย่องว่าผู้มีปัญญาความสามารถ, เล่าปี่ร้องไห้ส่งสารราษฎรเมื่อต้องอพยพตามตนเองหนีโจโฉจนเล่าปี่เกือบฆ่าตัวตาย ฯลฯ คำอธิบายทั้ง 9 ข้อนี้ หากจะสรุปลงให้สั้นด้วยสองคำก็คือ “เจิ้งหมิง” (Rectification of Names) “ความเที่ยงแห่งนาม” หรือ “การแก้ไขนามให้ถูกต้อง” ขงจื๊ออธิบายว่าถ้านามไม่ได้รับการแก้ไข ภาษาก็จะไม่ตรงตามความจริง งานทั้งหลายก็ไม่ลุล่วง ขงจื๊อใช้นามกับความจริงแก้ไขซึ่งกันและกัน นามอันชอบธรรมต้องสอดคล้องกับความจริงอันชอบธรรมเท่านั้น เช่น ในสังคมที่ไม่ยกย่องการมีหลายภรรยา แต่กลับไปเรียกคนมากภรรยาว่า “ท่านผู้มีบารมี” ก็จะเกิดปัญหาสังคมจะวุ่นวายเพราะไปเชิดชูคนผิดจารีต ขงจื๊อเชื่อมโยงคุณธรรมด้วยนามแล้วให้คนเรียกร้องให้คนปฏิบัติตามนาม(คุณธรรม)นั้นๆ เมื่อ “นาม” เป็นไปตามนาม “บุตร” ก็จะเป็นบุตรที่ดี บิดา ชุนนาง จอหวน เพื่อน ต่างก็มีหน้าที่ตามสถานภาพและระบบคุณธรรมกับนามนี้เช่นกัน ดังนั้นการเข้าถึงนามก็เท่ากับเข้าถึงคุณธรรมที่ผูกพันกับนาม

หลังจากขงจื๊อถึงแก่กรรมในปีที่ 479 ก่อนค.ศ. ในตอนแรกคำสอนของขงจื๊อยังไม่ได้รับความนิยมนักจนกระทั่งศิษย์ของขงจื๊อทั้งสองคนคือ เมิ่งจื๊อ(372-289 ก่อนค.ศ.) กับ สวินจื๊อ หรือ ชุนจื๊อ(320-235 ก่อนค.ศ.) ได้เขียนหนังสือว่าด้วยคำสอนขงจื๊อแนวคิดขงจื๊อก็ได้แพร่หลายและมีอิทธิพลอย่างสูงตลอดมามากกว่าสองพันปีต่อพัฒนาการแห่งอารยธรรมจีน จุดเริ่มต้นความแพร่หลายของลัทธิขงจื๊อคือการสถาปนาการปกครองราชวงศ์ฮั่นซึ่งนิยมนำนักปราชญ์หรือผู้รู้มาเป็นข้าราชการ ผู้ปกครองราชวงศ์ฮั่นได้รับเอาลัทธิขงจื๊อไว้เป็นหลักในการปกครองประเทศควบคู่กับชนชั้นปกครอง¹⁵ อย่างไรก็ตามลัทธิขงจื๊อก็เคยถูกต่อต้านอย่างรุนแรงในห้วงประวัติศาสตร์ถึง 2 ครั้ง ครั้งแรก หลังจากขงจื๊อลี้ภัยลง 200 ปี หรือ พ.ศ.3 จินซีฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จินเผด็จการปรัชญาและศาสนาต่างๆ โดยถือว่าลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิที่เป็นอันตรายอันดับหนึ่ง มีนักคิดและนักศาสนาถูกฆ่าตายกว่า 460 คน หนังสือถูกเผาไฟติดต่อกัน 3 เดือน ต่อมาเล่าปี่ปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ฮั่นเชื่อว่าพระเจ้าฮั่นโกโจได้ทรงสถาปนาฟื้นฟูลัทธิขงจื๊ออีกครั้ง และลัทธิขงจื๊อได้ถูกทำลายล้างอย่างหนักเป็นครั้งที่สองเมื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ลัทธิขงจื๊อถูกทำลายมากที่สุดเนื่องจากแนวคิดอนุรักษนิยม, การกตัญญู ในที่สุดไม่มีใครกล้าแสดงตนว่าเป็นลัทธิขงจื๊อ แต่อย่างไรก็ตามบนเกาะไต้หวันลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิที่มีอิทธิพลสูงมากเมื่อปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลไต้หวันได้กำหนดให้ วันที่ 28 กันยายนของทุกปีซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของขงจื๊อเป็นวันครูแห่งชาติทางการของไต้หวันจะถือวันนี้เป็นวันหยุด และได้วันยังให้เงินเดือนลูกหลาน

¹⁵ดู ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, หน้า 121.

สกุลขงจื้อด้วย¹⁶ อย่างไรก็ตามลัทธิขงจื้อถือว่าเป็นลัทธิที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาและความคิดของคนจีนมากที่สุดในทุกๆด้านตลอดมาไม่ว่าจะในแง่ การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ หรือ การเมือง

2. ลัทธิเต๋า(Taoism)ปรมาจารย์ของลัทธิเต๋าก็คือ เหลาจื้อ แปลว่า อาจารย์ผู้เฒ่า การที่จะหาประวัติของเหลาจื้อนั้นเป็นเรื่องยากมาก ในบรรดาหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวกับประวัติเหลาจื้อเล่มที่ดีที่สุดคือ ซื่อเก๋ ซึ่งเขียนโดย ซีเบ่เซียง นักประวัติศาสตร์จีนสมัยราชวงศ์ฮั่นแต่ก็ยังเขียนไว้แค่เพียง 461 คำเท่านั้น เหลาจื้อเป็นนักปรัชญาสมัยราชวงศ์โจวเกิดก่อนขงจื้อ เหลาจื้อถือกำเนิดในเมืองจู่ อำเภอหูค้ำบลหลี หมู่บ้านเค็กยิ่นลี่ (เมืองโฮนานในปัจจุบัน) มีชื่อว่า หลี่เอ้อ (หรือ ลี้อ ฉายา เปะเอี้ยง มีอีกชื่อหนึ่งว่า ตัน) รัชการในตำแหน่งพนักงานหอพระสมุดของพระเจ้าจักรพรรดิตำแหน่งบรรณารักษ์ใหญ่ ในสมัยราชสำนักโจวที่เมืองถั่วหยางต่อมาเห็นถึงความเสื่อมทรามของสภาพสังคมโจวจึงได้ออกเดินทางออกทางค่านกู่ไปทางตะวันตกและหายสาบสูญไปนับแต่นั้น เมื่อผ่านค่านกู่ได้พบปะกับ อินซี นายค่านอินซีได้ขอร้องหรือบังคับก็ไม่ทราบได้ให้เหลาจื้อแต่งตำราเล่มหนึ่งก่อนออกจากค่านไป และในที่สุดเหลาจื้อก็เขียนตำราเล่มหนึ่งด้วยอักษร 5,000 คำ ชื่อว่า “เต๋าเต๋อจิง” วิถีแห่งเต๋าซึ่งWing-tsit Chan ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นคัมภีร์โบราณของอารยธรรมจีนที่ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆอย่างแพร่หลายที่สุด เช่นภาษาอังกฤษเองก็มี 40 สำนัก ในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาจีนเองก็มีการเขียนเชิงอรรถถ้อยถึงประมาณ 350 สำนัก ในจำนวนหนึ่งนั้นคือ เต๋าเต๋อจิงซึ่งเฮงเพ็ก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ปราชญ์สมัยสามก๊กตีความคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงเอาไว้และในประเทศไทยก็มีการศึกษาจากผู้สนใจลัทธิเต๋ามากกว่า 10 สำนัก ซึ่งต่างก็ตั้งใจถ่ายทอดความหมายอันล้ำลึกของ“คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง”อย่างเต็มที่ แม้ว่าคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจะซ่อนความหมายอันลึกลับเป็นคัมภีร์ฝ่ายโลกุตตรธรรมหรือเหนือโลกพื้นโลกสันโดษ แต่เมื่อศึกษาอย่างละเอียดจะพบว่าใน 3 ของคัมภีร์นั้นกล่าวถึงการปกครองทั้งโดยตรงและอ้อมราวกับว่าเป็นตำราที่มุ่งสอนสั่งเจ้าผู้ปกครองโดยตรงอย่างที่ D.C.Lau ได้เสนอไว้ว่า คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงเป็นนิพนธ์เกี่ยวกับศิลปะการปกครองอย่างแท้จริง¹⁷

ปรัชญาของเหลาจื้อเป็นปรัชญาที่สอนให้คนกลับสู่ธรรมชาติใช้ชีวิตอย่างง่ายๆและหันเข้าหาเต๋า เต๋าเป็นที่มาของสรรพสิ่งทุกอย่างเกิดจากเต๋าและกลับคืนสู่เต๋า ปรัชญาเต๋ามีอิทธิพลต่อคนจีนอย่างมากพอสมควรทั้งในด้านการปกครองศิลปะประเภทต่างๆไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม,จิตรกรรม ประติมากรรม

¹⁶ดู ฟัน ดอกบัว, ปวงปรัชญาจีน. หน้า86-87 .

¹⁷ดู สุวรรณสา สถาอนันท์, กระแสธารปรัชญาจีน:ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และ จารีต, หน้า 53-55.

เช่น รูปวาดธรรมชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้หรือถ้าเป็นรูปคนก็มักจะแสดงให้เห็นว่าเป็นแค่ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์นั้นเล็กมากเมื่อเทียบกับธรรมชาติที่กว้างใหญ่ เรามักจะเห็นภาพชาวประมงตกปลานั่งกลางลำธาร คนสนทนาปรัชญากลางเขาสูงใหญ่ คีตกพิณโศกเดี่ยวบ้าง ฯลฯ จิตรกรที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋าแม้ในยามก่อนลงมือวาดเขาเหล่านั้นต้องทำสมาธิอย่างค้ำค้ำกับธรรมชาติจนกระทั่งรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติอย่างแท้จริงทำให้วาดรูปออกมาได้อย่างงดงามยิ่ง¹⁸

ปัญญาและแนวคิดของลัทธิเต๋านั้นได้รับการตีความกันอย่างหลากหลาย แนวคิดที่สำคัญคือการกลับสู่สภาวะดั้งเดิมของสรรพสิ่งตามธรรมชาติ, การให้ความสำคัญกับความว่าง หรือ ความไม่มี เช่น เมื่อปั้นดินให้เป็นแก่น้ำหรือขาม, ว่างความว่างคืออรรถประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น และแนวคิดเรื่องการไม่กระทำ(การกระทำโดยไม่กระทำ)ซึ่งแนวคิดทั้งสามได้ถูกนำมาสอนปราชญ์และผู้ปกครองถึงการปกครองดังที่ พงนา จันทรสันติ แปลไว้ว่า “ปราชญ์ย่อมปกครอง โดยไม่ปกครอง ดั่งนี้ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะถูกปกครองอย่างมีระเบียบ” การปกครองที่ดีตามหลักของเต๋า คือ การปกครองน้อยที่สุด และการปกครองรูปแบบที่ดีว่าการปกครองน้อยที่สุดคือการไม่ปกครอง(การปกครองโดยไม่ปกครอง) ส่วนในเรื่องปรัชญาในการดำเนินชีวิตนั้นเหลาจื๊อ สรุปได้ใน 4 คำคือ “จื่อจื่อ” ได้แก่การรู้จักตัวเองให้ถูกต้อง, “จื่อเจิ้ง” การชนะตัวของตัวเองได้, “จื่อจู่” การรู้จักพอไม่ทะเยอทะยาน และ“จื่ออีเต๋า”การมีเต๋าเป็นอุดมคติ¹⁹ แนวคิดของลัทธิเต๋อาจไม่ได้บอกอะไรมากมายกับผู้สนใจอย่างละเอียด แต่เป็นแนวคิดที่ลึกซึ้งและมีอิทธิพลต่อปัญญาและความคิดจีนอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนักคิดทางปรัชญาการเมืองแล้วนักการทหารก็มีความสำคัญกับปัญญาและความคิดจีนเช่นกันเนื่องจากยุคชุนชิวและจ้านกั๋วเป็นยุคที่มีสงครามอยู่ตลอด นักยุทธศาสตร์ทหารจีนที่มีชื่อเสียง

¹⁸ ฟัน ดอกบัว ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ เหลาจื๊อ กับ ศาสนาเต๋า ว่าเหลาจื๊อไม่ได้ประกาศตัวเป็นศาสดาขณะมีชีวิต ลัทธิเต๋าก่อเกิดขึ้นหลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้ว 100 ปี มีนักพรตชื่อจางจื่อเผยแพร่วิชาคิดของท่านเป็นการใหญ่ ส่วนเต๋ากลายเป็นศาสนาเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 7 ตรงกับสมัยกลางของราชวงศ์ตองอันมีนักพรตชื่อเต๋เต๋เล้งประกาศตนว่ามีอิทธิฤทธิ์สำเร็จทิพภาวะสามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้ เต๋เต๋เล้งได้ประกาศศาสนาเต๋ากลับมาโดยยกให้เหลาจื๊อเป็นศาสดาอันนักภูเขาเหาะเม่งซัวมณฑลเสฉวน มีคัมภีร์ เต๋เต๋เก็ง เป็นคัมภีร์ศาสนา ส่วนตัวเองก็แต่งคัมภีร์ประเภทราชเวทย์มนต์มากมาย ศาสนาเต๋ามีนักบวชที่เรียกว่าเต๋าหยิน ศาสนาเต๋ามีทั้งลูกศิษย์ฝ่ายบู๊นและฝ่ายบู้ นอกจากนี้ฟันดอกบัวยังได้อธิบายถึง ศิลปะ, วรรณคดี ฯลฯ รายละเอียดโปรดดู ดู ฟัน ดอกบัว, ปวงปรัชญาจีน, หน้า 43-48 .

¹⁹ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรมสมัยโบราณ-สมัยกลาง, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 157 .

-โด่งดังมีอยู่สองคนคือ ชุนอู่ หรือ ชุนจื่อ(อาจารย์ชุน) กับชุนปิน ท่านชุนอู่นั้นได้แต่งตำราทางการทหารจีนชื่อว่า “ศิลปะการทำสงคราม”(ว่ากันว่าตำราเล่มนี้แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเมื่อปี 1782 เป็นตำราที่ นโปเลียน ชอบมาก) ตำราเล่มนี้มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการทหารจีนและญี่ปุ่นมาโดยตลอด(ในตำนานสามก๊กมีหลายตอนที่อ้างอิงถึงตำราพิชัยสงครามเล่มนี้) ตำราประเภทนี้แม้ในประเทศไทยก็ยังได้รับความนิยม เช่นคำว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง”ก็เป็นถ้อยคำในตำราของชุนอู่หรือชุนวู ส่วนนักการทหารอีกท่านคือชุนปินเป็นนักเสนาธิการของแม่ทัพฉี ได้แต่งหนังสือเรื่อง “ศิลปะการทำสงครามของชุนปิน” หนังสือเล่มนี้หายไปหลายศตวรรษ เพิ่งถูกค้นพบเมื่อปี 1972 ในหลุมฝังศพสมัยฮั่นตะวันตก

ปรัชญาและความคิดดังกล่าวที่ยกมานี้ันว่ามีอิทธิพลต่อกระแสความคิดจีน ซึ่งการที่จะตีความตัวบทสามก๊กได้นั้นจึงต้องเข้าใจแนวคิดทางปัญญาและจารีตของคนจีนด้วย

ตัวบทสามก๊ก

ชาวจีนใช้ตัวหนังสือจีนเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมอันเยี่ยมยอดเสมอมา อักษรจีนมีศักยภาพทางสุนทรียะอย่างที่ไม่ใช้อักษรชาติใดเสมอเหมือน ชาวจีนยกย่องการเขียนศิลปะลายมือ(calligraphy) ในฐานะที่เป็นวิจิตรศิลป์แขนงหนึ่งของตน จากพจนานุกรมคังซีซึ่งชำระเสร็จเมื่อปี ค.ศ.1716 ในสมัยราชวงศ์ชิงพบว่าตัวอักษรจีนมีทั้งสิ้น 47,000 ตัว แต่ผู้ชำนาญทางภาษาศาสตร์ศาสตร์บางคนยืนยันว่ามีประมาณ 50,000 ตัว แต่ที่ใช้กันทุกวันนี้มีประมาณ 10,000 ตัว ตัวอักษรที่ในหนังสือพิมพ์ใช้มีประมาณ 6,000 ตัว ผู้จบการศึกษาชั้นประถมจะรู้จักตัวอักษรจีน 2,000-3,000 ตัว²⁰ จากตัวหนังสือจีนนับพันตัวได้กลายเป็นวรรณกรรม²¹ ตำนาน และตัวบทที่ยิ่งใหญ่เล่มหนึ่งของโลกที่ชื่อว่า “สามก๊ก” San Kuo Chih Yen-i (Romance of the Three Kingdoms) “เรื่อง สามก๊ก เป็นหนังสือที่แต่งตามเหตุการณ์ตอนหนึ่งในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่น Han เหตุการณ์ตอนนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือชุดประวัติศาสตร์ของจีนซึ่งมีชื่อว่า Erh Shih Szu Shih เป็นประวัติศาสตร์ 24 ตอน ประวัติศาสตร์จีนชุดนี้มีใช้การบันทึกเหตุการณ์

²⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 23 .

²¹วรรณกรรมเอก4เรื่องของจีนคือ ซื่ออู่วี้(ไซอิ๋ว), สุธงจ้วน(ซ้องกั๋ง), หงโหลวม่ง(ความฝันในหอแดง) และซานกั๋ว (สามก๊ก) มีผู้รู้ชาวจีนกล่าวติดตลกว่าเด็กผู้ชายไม่ควรอ่านไซอิ๋วเพราะอาจชนเหมือนเหิงเจีย, และเด็กหนุ่มๆเช่นกันไม่ควรอ่านซ้องกั๋งเพราะถ้าอ่านแล้วติดใจอาจชงสุมกำลังต่อต้านบ้านเมืองได้ ส่วนสาวๆไม่ควรอ่าน หงโหลวม่ง เพราะมีการพรรณาทพิศวาสถึงใจกลัวจะฟุ้งซ่าน ส่วนคนผู้ใหญ่ไม่ควรอ่าน สามก๊ก ดังคำจีนที่ว่า สามก๊กนี้หรือซานกั๋วเหริน แปลว่า “คนสามก๊กคบขาก” ดู เรื่องเดียวกัน , หน้า24-25 .

ต่อเนื่องกันดังเช่นหนังสือประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร โดยมากแต่เป็นการบันทึกเรื่องราวของบุคคล หรือนัยหนึ่งเป็นเหมือนประชุมชีวิตประวัติตนเอง หนังสือประวัติศาสตร์ 24 ตอนชุดนี้แต่ละตอน ประกอบด้วยเรื่องราวของบุคคลสำคัญๆ ตอนหนึ่งแบ่งเป็นเล่มๆ แต่ละตอนมีจำนวนเล่มไม่เท่ากัน หนังสือชุดนี้พระเจ้า Wu Ti (พ.ศ. 402-455) แห่งราชวงศ์ ฮั่น Han (พ.ศ. 377-551) โปรดให้บันทึกเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นเมื่อราชวงศ์ใดขึ้นมาอำนาจก็จะให้นักประวัติศาสตร์ในสมัยของตนบันทึกเหตุการณ์ของราชวงศ์ก่อนไว้ หนังสือชุดนี้มาจบตอนสุดท้ายในสมัยพระเจ้า Chi'en Lung (พ.ศ. 2279-2339) แห่งราชวงศ์ Chi'ing (พ.ศ. 2187-2451) ประวัติศาสตร์ชุดนี้มีลำดับดังนี้

1. Shih Chi เขียนโดย Ssu-Ma Chien (ถูกยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์จีน รัชการเป็นนักประวัติศาสตร์อยู่ในสมัยพระเจ้า Wu Ti แห่งราชวงศ์ฮั่น Han) มีความยาว 130 บท กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยโบราณถึงสมัยราชวงศ์ฮั่น Han (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทยคือ ไคเม็ก, ห้องสิน, เลียดก๊ก, และไซฮั่นตอนต้น)

2. Han Shu เขียนโดย Pan Ku (พ.ศ. 537-635) นักประวัติศาสตร์ปลายราชวงศ์ฮั่น ได้เขียนประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฮั่นที่ค้างไว้จนจบ มีความยาว 120 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ ไซฮั่นตอนปลาย และตั้งฮั่นตอนต้น)

3. Hou Han Shu เขียนโดย Fan Huo แห่งราชวงศ์ Sung มีความยาว 120 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ ตั้งฮั่นตอนปลาย)

4. San Kuo Chih (ซานกว๋อจี) หรือ จดหมายเหตุสามก๊ก เขียนโดย Chi 'en Shou (เจินไซ่ว หรือ ดันซิว) มีตำแหน่งทางราชการเป็น “จู้จ้วหลาง” หรือ ประพันธกรมีหน้าที่รวบรวมเรียบเรียงหนังสือราชการในราชสำนักสมัยต้นราชวงศ์จิ้น) แห่งราชวงศ์ Chin มีความยาว 65 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ สามก๊ก)

5. Chin Shu เขียนโดย Fang Hsuan T'iao แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 130 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ สามก๊กตอนปลาย ไซจิ้น และ ตั้งจิ้น)

6. Sung Shu เขียนโดย Chen Yo แห่งราชวงศ์ Liang มีความยาว 100 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ นำซ้องตอนต้น)

7. Nan Ch'I Shu เขียนโดย Siao Tzu Hsien แห่งราชวงศ์ Liang มีความยาว 59 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ นำซ้องตอนกลาง)

8. Liang Shu เขียนโดย Yao Szu Lien แห่งราชวงศ์ Tang มีความยาว 56 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ นำร่องตอนกลาง)
9. Ch'en Shu เขียนโดย Yao Szu Lien แห่งราชวงศ์ Tang มีความยาว 36 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือ นำร่องตอนปลาย)
10. Hou Wei Shu เขียนโดย Wei Shou แห่งราชวงศ์ Pei Ch'i มีความยาว 114 บท
11. Pei Ch'i Shu เขียนโดย Li Pe Yau แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 50 บท
12. Chou Shu เขียนโดย Ling Hu Te Fen แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 50 บท
13. Sui Shu เขียนโดย Wei Tang แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 85 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง ส้วยถ้ง และ ชุยถ้ง)
14. Nan Shih เขียนโดย Li Yen Shou แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 80 บท
15. Pei Shih เขียนโดย Li Yen Shou แห่งราชวงศ์ T'ang มีความยาว 100 บท
16. Chih T'ang Shu เขียนโดย Liu Hsu แห่งราชวงศ์ Hou Chin มีความยาว 200 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง ชุยถ้งตอนปลาย, เส่าป๊ก, ซึ่กั๋ว และ ซิเตงซัน)
17. Hsin T'ang Shu เขียนโดย Ou Yang Siu แห่งราชวงศ์ Sung มีความยาว 225 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง ไชอ้ว และ บูเช็ดเทียน)
18. Chiu Wu Tai Shih เขียนโดย Hsieh Chu Cheng แห่งราชวงศ์ Sung มีความยาว 152 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง หงอไต้วตอนต้น)
19. Hsin Wu Tai Shih เขียนโดย Ou Yang Sui แห่งราชวงศ์ Sung มีความยาว 75 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง หงอไต้วตอนปลาย)
20. Sung Shih เขียนโดย To K'o To แห่งราชวงศ์ Yuan มีความยาว 496 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง นำป๊กซ้อง, บ้วนฮวยเหลา, ไทวไฮ้วเพงไซ, เพงหน่า, เพงป๊ก, ซวยงัก, ซ้องกั๋ง และ เป่าเล่งถูกั๋งอัน)
21. Liao Shih เขียนโดย To K'o To แห่งราชวงศ์ Yuan มีความยาว 116 บท
22. Chin Shih เขียนโดย To K'o To แห่งราชวงศ์ Yuan มีความยาว 135 บท
23. Yuan Shih เขียนโดย Sung Lien แห่งราชวงศ์ Ming มีความยาว 210 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง ง่วนเฉียว)
24. Ming Shih เขียนโดย Chang T'ing Yu แห่งราชวงศ์ Ching มีความยาว 336 บท (ตรงกับชุดพงศาวดารจีนของไทย คือเรื่อง เม่งเฉียว, เองเลียดค้วน, เองเต็กอ้วกั๋งหน่า, ไต้ฮั้งเผ่า, เซียวฮั้งเผ่า และ เนี่ยหน่าอิดซื่อ)

San Kuo Chih ซึ่งเป็นตอนที่สี่นั้น คือ จดหมายเหตุเรื่องสามก๊ก จดหมายเหตุฉบับนี้มีทั้งหมด 65 บท โดยแบ่งเป็น 3 ภาคคือ Wei Shu (วุยจี หรือ ก๊กวุย) 30 บท, Shu Shu (ก๊กจี้ หรือ ก๊กจ๊ก) 15 บท และ Wu Chu (หงอจี หรือ ก๊กหงอ) 20 บท²² ผู้ที่ประพันธ์ คือ ตันซิว²³ ทั้งสามเล่มมีรายละเอียดดังนี้

²² ดู ประพนธ์ มโนชัยวิบูลย์, “สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509), หน้า 26-29.

²³ ตันซิว เป็นนักศึกษาระบาดิศาสตร์จีนที่สำคัญคนหนึ่งซึ่งเขียนประวัติศาสตร์คนหนึ่งที่ชีวิตที่ค่อนข้างอาภัพ ตันซิวเป็นคนในก๊กจ๊ก(ก๊กของเล่าปี่) เกิดในปี 11 ศักราชเทียนเฮ็งแผ่นดินพระเจ้าเล่าเสี้ยน เวลาที่เขาเกิดนั้นพ่อถูกจับไปกล้อนผม(การกล้อนผมคือการลดฐานะจากเดิมลงจนเป็นทาส)เพราะบิดาเคยเป็นที่ปรึกษาฆ่าเจ๊ก(แม่ทัพกองระวังหน้าของขงเบ้ง) อดคิดตั้งคำพิศ โดยไม่เชื่อฟังขงเบ้งและไม่ฟังคำทัดทานจากอองเบ้งทำให้พ่ายแพ้แก่สุมาอี้ แม่ทัพของก๊กโจโฉยับเยิน แม่เจ๊กได้รับโทษประหารชีวิต บิดาตันซิวจึงถูกกล้อนผมไปด้วย) ในวัยเด็กตันซิวเรียนหนังสือกับอาจารย์ เจียวจิว เมื่อโตเป็นหนุ่มรับราชการเป็นหัวหน้าหอสมุดหลวง แต่ตันซิวไม่พอใจสุขโฮชนที่โปรดปรานของพระเจ้าเล่าเสี้ยนอนาคตทางราชการจึงมืดมนต่อมาบิดาตนถึงแก่กรรม ตันซิวต้องไว้ทุกข์ตามประเพณีแต่ตนเองตันล้มป่วยลงจึงปิดตัวอยู่แต่ในห้อง โดยมีสาวใช้ปรนนิบัติป้อนยาอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านจึงนิทานครหาว่าตันซิวออกตัญญูต่อบิดา ทำเลื่อมเสียดศีลธรรม ในที่สุดก็ถูกให้ออกจากราชการเป็นที่เหยียดหยามแก่คนทั่วไป

เมื่อ ตันซิว มีอายุ 31 ปี ก๊กจ๊กถูกก๊กวุยพิชิตสลายตัวไป บรรดาข้าราชการก๊กจ๊กส่วนมากถูกทาบทามตัวไปรับราชการกับก๊กวุย แต่ตันซิวไม่ได้รับการทาบทามเนื่องจากถูกตราหน้าว่าไร้ศีลธรรม จนกระทั่งทายาทตระกูลสุมา คือ จิ้นอองสุมาเถียนช่วงชิงราชสมบัติมาจากกษัตริย์ก๊กวุยมาสถาปนาราชวงศ์จิ้นแล้ว จึงมีข้าราชการผู้มีเกียรติศักดิ์คนหนึ่งชื่อเตียวหัวนิมชมชอบงานเขียนของตันซิวมากเขาจึงได้ช่วยแก้ข้อครหาให้ตันซิวพร้อมทั้งเสนอให้เป็น “เห่าเหนียม” (หรือ เฮ่าเหลียน จินกลางเรียก เซี่ยวเหลียน) “เห่า” แปลว่ากตัญญูต่อพ่อแม่, “เหนียม” แปลว่า สะอาดสมณะเห่าเหนียมเป็นการเรียกผู้ชายที่ทางอำเภอได้เรียกไปใช้งานโดยไม่มีการสอบ

จากนั้นตันซิวก็ได้ถูกเรียกตัวไปที่เมืองลกเอี้ยงให้รักษาการตำแหน่งผู้ช่วยประพันทรแล้วย้ายไปเป็นข้าราชการตำแหน่งผู้ช่วยส่วนภูมิภาคต่อมาในปีที่ 5 แห่งศักราชไท่ฮื่อแผ่นดินพระเจ้าสุมาเถียนหลังสถาปนาราชวงศ์จิ้นได้แค่ 5 ปี ตันซิวได้ย้ายกลับไปกัฏมิลำเนาของตนเวลานั้นอาจารย์เจียวจิวของเขาป่วยหนัก ในที่สุดเขาได้รับมรดกเป็น วัสดุเอกสารประวัติศาสตร์ของจ๊กก๊กซึ่งสลายตัวไป 6-8 ปีก่อน ต่อมาไม่นานเขาได้ย้ายไปที่กรุงลกเอี้ยงอีกครั้งในตำแหน่งประพันทรและได้รับคำสั่งจากขุนหอยราชเลขาธิการและห่อเชียวรองราชเลขาธิการให้เรียบเรียงหนังสือรวบรวมวรรณกรรมของขงเบ้งผู้ล่วงลับตันซิวได้ใช้เวลารวบรวมเขียนอยู่ 5 ปี และในเวลานั้นเขาได้รวบรวมวัสดุเอกสารและหลักฐานต่างๆสำหรับเขียนจดหมายเหตุสามก๊กไปพร้อมๆกันด้วยซึ่งเป็นงานหนักและยากลำบากมากเนื่องจากตำแหน่งอันต่ำของเขา การจะหาโอกาสสำรวจเอกสารราชการของก๊กวุยอันเป็นสมบัติของราชวงศ์จิ้นนั้นไม่ได้รับความสะดวกเลย ก๊กจ๊กเองก็ไม่มิจดหมายเหตุหรือการบันทึกอยู่เดิมตันซิวได้เขียนไว้ในคำวิจารณ์พระเจ้าเล่าเสี้ยนไว้ว่า ไม่ยอมตั้งพนักงานพงศาวดารตันซิวได้ข้อมูลก๊กจ๊กเพียงเล็กน้อยจากเจียวจิวอาจารย์ของเขา ก๊กหงอเองก็ไม่ได้ถูก

1. Wei Shu วูยี่ หรือ จดหมายเหตุก๊กก้วย มีทั้งหมดจำนวน 30 เล่ม เป็นพระราชประวัติ กษัตริย์ก๊กก้วย 4 เล่ม เล่ม 1 ราชประวัติวุยู่เต้โจโจ เล่ม 2 ราชประวัติวุยู่เต้โจผี เล่ม 3 ราชประวัติวุยู่เหม็งเต้โจยอย เล่ม 4 ราชประวัติวุยู่กษัตริย์ 3 พระองค์คือ โจซวง โจเมา และ โจฮ้วน ส่วนอีก 26 เล่ม เป็นชีวประวัติมหึรชกาลต่างๆของก๊กก้วย, ข้าราชการ และบุคคลสำคัญต่างๆที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับก๊กก้วย เช่น ตังโตะ, อ้วนเสี้ยว, ลิโป้, เคาทูลฯ รวม 250 คน (มีประวัติส่วนตัวโดยเฉพาะ 159 คน ถูกผนวกในประวัติคนอื่นอีก 91 คน) นอกจากนี้ก็มีประวัติเผ่าต่างๆที่มีเหตุการณ์สัมพันธ์กับก๊กก้วย 10 เผ่าชนอีก จำนวนหลายคน

2. Shu Shu ก๊กจี้ หรือ จดหมายเหตุก๊กจ๊ก(ฮั่น) จำนวน 15 เล่มสมุด เป็นชีวประวัติของบุคคลต่างๆในก๊กจ๊ก นับตั้งแต่เล่าเอียน เล่าเจียง เล่าปี่ เล่าเสี้ยน ขงเบ้ง ตลอดจนหญิงชายที่มีความสัมพันธ์กับก๊กจ๊กรวม 86 คน (มีประวัติเฉพาะตัว 67 คน ถูกกล่าวอยู่ในประวัติผู้อื่น 19 คน)

3. Wu Chu หงอจี หรือ จดหมายเหตุก๊กหงอ จำนวน 20 เล่มสมุด มีชีวประวัติของบุคคลต่างๆในก๊กหงอ นับตั้งแต่ ชุนเกียน ชุนเซ็ก ชุนกวน และกษัตริย์องค์หลังๆของก๊กหงอ รวมทั้งหญิงและ

ปราบปรามราบคาบดังนั้นจึงขาดแคลนข้อมูลวัสดุเอกสารเป็นอย่างยิ่ง แม้กระนั้นก็ตามเขาใช้เวลา 30 ปี ในที่สุดก็สำเร็จเป็น จดหมายเหตุสามก๊ก 65 เล่มสมุด

เมื่อต้นชีวิตเปิดเผย “จดหมายเหตุสามก๊ก” ของเขานั้นได้มีผู้ยืมอ่านกันบ้างมีผลตอบรับทั้งแง่บวกและลบ เนื่องจากแม้จะเป็นราชวงศ์จิ้นก็ตาม แต่ขุนนางและลูกหลานของเขาในสมัยสามก๊กยังมีชีวิตอยู่บุคคลเหล่านั้นบางคนมีตำแหน่งสูงเขาต้องการให้เขียนเชิดชูบรรพบุรุษตนแต่ต้นชีวิตไม่ยอมเขาจึงถูกเกลียดชังไปทั่ว งานใดที่มีต้นชีวิตไปด้วย ขุนนางจะพากันหลีกเลี่ยงไปทางอื่นไม่ยอมสมาคมด้วย ต่อมามารดาต้นชีวิตตาย ต้นชีวิตจึงได้ลาออกจากราชการไปไว้ทุกข์มารดาและฝังศพไว้ที่กรุงลกเอียงตามคำสั่งมารดา แต่เขากลับถูกขุนนางโจมตีว่าอกตัญญูไม่ยอมนำศพแม่ไปฝังที่บ้านเก่า เขาโดนโจมตีอยู่ตลอดเวลา ต้นร่างสามก๊กที่มีก็ไม่กล้านำเสนอ กษัตริย์ จนเมื่อก๊กหงอถูกพิชิต เขาเริ่มแก้ไขเพิ่มเติมร่างอีกครั้งหนึ่ง โดยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางชื่ออ้อฮุ่น ผู้มีตำแหน่งเป็นปลัดสมุหนายกกราบทูลพระเจ้าสุมาเอี้ยนให้ตั้งต้นชีวิตเป็นจางวางในวังรัชทายาทแต่เวลานั้นต้นชีวิตอายุมากแล้ว ทั้งคราทั้งป่วยรับตำแหน่งอะไรไม่ได้แล้ว ในปีต่อมาเมื่ออายุ 65 ต้นชีวิตถึงแก่กรรม

หลายปีต่อมาจึงได้มีคนกล่าวถึง “สามก๊กจี้” หรือ “จดหมายเหตุสามก๊ก” ของเขาจึงได้มีการส่งคนไปลอกต้นฉบับที่บ้านต้นชีวิตและหนังสือนี้ได้ถูกรับรอบจากทางราชการให้เข้าอยู่ในหอสมุดหลวงหลังจากต้นชีวิตผู้อภิปดาไปได้หลายปี ดู บุญศักดิ์ แสงระวี, ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก. (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดคาทภาพิมพ์, 2533), หน้า 23-27 .

ชายที่มีความสำคัญของก๊กนี้จำนวน 131 คน (มีประวัติเฉพาะตัว 90 คน ถูกกล่าวอยู่ในประวัติผู้อื่น 41 คน)

สามก๊กจี หรือ จดหมายเหตุสามก๊ก ฉบับที่ต้นซิว (หรือ Chi 'en Shou , ฉิน โช่ว) เขียนขึ้นนั้น เป็นฉบับที่เขียนไว้อย่างย่อมาก เป็นการเรียบเรียงในแบบชีวประวัติเป็นรายบุคคล 367 คน เป็นชีวประวัติเฉพาะตัว 216 คน ผนวกอยู่ในชีวประวัติผู้อื่น 151 คน ทั้งนี้ไม่นับประวัติของเผ่าชนนอกประเทศอีก 10 เผ่าชน และยังไม่ได้นับชื่อบุคคลที่อ้างถึงในชีวประวัติของ 367 คนดังกล่าว

แม้ต้นซิวจะเรียบเรียง สามก๊ก ในรูปแบบของประวัติบุคคลก็ตาม แต่ถ้ามีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกันของหลายๆบุคคลในบริบทเวลาเดียวกัน ในชีวประวัติของแต่ละบุคคลนั้นก็จะมีเรื่องราวดังกล่าวอย่างไม่ขาดตกบกพร่องด้วยสำนวนการบรรยายที่แตกต่างกัน เช่น ตอนที่โจโฉแตกทัพเรือโดยซุนกวนร่วมมือกับขงเบ้งรบโจโฉนั้น ในพระราชประวัติของวุยบูเค้โจโฉก็มีเหตุการณ์ตอนนี้ เช่นเดียวกับชีวประวัติของ ขงเบ้ง จิวยี่ ฯลฯ ก็มีเหตุการณ์ตอนนี้โดยที่วิธีการบรรยายแตกต่างกัน

ข้อเสียของ จดหมายเหตุสามก๊ก บางประการคือ ต้นซิวบรรยายสามก๊กด้วยสำนวนกะทัดรัดชัดเจนน่าอ่าน แต่เนื่องจากเวลาในสามก๊ก 61 ปีนั้นยาวนานมากอีกทั้งวัสดุเอกสารและข้อมูลก็หาได้ลำบากมาก ดังนั้นในชีวประวัติในหลายตอนจึงสั้นและย่อจนเกินไป ดังนั้น หลังจากต้นซิวตายไปประมาณ 130 ปีในสมัยจีน พระเจ้าซ้องบุ๋นตี้(พ.ศ. 967-994) จึงสั่งให้ขุนนางคนหนึ่งชื่อฝวยซงจือ(อาจารย์ในราชวิทยาลัย) เขียนอรรถาธิบายเพิ่มเติมประกอบจดหมายเหตุสามก๊กที่ต้นซิวแต่งไว้ ฝวยซงจือตั้งใจทำเป็นอันมากเขาค้นคว้าหนังสือหลายเล่มค่อยอ่านค่อยเขียนคำอธิบายเพื่อยืนยันหรือคัดค้านข้อความเดิม และวิจารณ์งานของต้นซิวอย่างละเอียดกว้างขวางโดยอ้างอิงเอกสารและหนังสืออื่นจำนวนมาก²⁴

บุคคลต่างๆในสมัยสามก๊กอย่าง ขงเบ้ง จิวยี่ บังทอง โจโฉ ฯลฯ ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถมากกว่ายุคทุกสมัย ชาวจีนจึงนิยมนำเอาเรื่องราวประวัติของบุคคลเหล่านี้มาเล่าต่อกันฟังจนกลายเป็นนิทานกันอย่างแพร่หลาย ครั้นถึงราชวงศ์ถัง T'ang(พ.ศ. 1161-1449) มีการเล่นละครเกิดขึ้นในประเทศจีนและพบหลักฐานจีนหนึ่งที่เขียนโดยลีซางยิน(พ.ศ. 1356-1402) กวีสมัยปลายราชวงศ์ถังได้เขียนเล่าว่าลูกชายของเขาซึ่งอายุเพียง5ขวบสนุกสนานกับการหยอกล้อแขกผู้มาเยือนด้วยการเปรียบบุคลิกของพวกเขากับตัวละครในเรื่องสามก๊ก แสดงว่าสมัยถึงอย่างน้อยเรื่องสามก๊กก็เป็นที่รู้

²⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 21-23 .

จึกกันมากถึงขนาดเด็ก ๆ นำมาเล่นในชีวิตประจำวัน ในช่วงสมัยราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ.1503-1821) การเล่านิทานปากเปล่าแบบพื้นบ้านเป็นที่นิยมสูงสุดเรื่องที่นิยมมากที่สุดเรื่องหนึ่งคือ สามก๊ก และ พวกเล่นจ๊วเล่นละครได้นิยมเล่นเรื่องสามก๊กด้วย จนเด็ก ๆ คิดกันนัก จนสมัยราชวงศ์หยวน Yuan (พ.ศ. 1820-1910) การแต่งหนังสือจีนเพื่อฟูขึ้นนักเขียนนิยมนำพงศาวดารมาเขียนในสมัยนี้ผู้ที่มีอาชีพเล่านิทาน ๆ ได้นำเรื่องสามก๊กซึ่งเป็นนิทานมาเขียนเป็นเล่มหนังสือให้ชื่อว่า Ch'uan Hsiang San Kuo Chih P'ing Hua หรือ นิทานสามก๊กผิงฮว่า เป็นสามก๊กที่ดัดแปลงมาจากนิทานและบทจ๊ว เขียนด้วยภาษาพูดและมีภาพประกอบทุกหน้าเนื้อเรื่องก็ไม่ตรงกับประวัติศาสตร์อีกทั้งการใช้ภาษาก็ไม่ถูกต้องเพราะพวกเล่านิทานนั้นไม่สันทัดทางภาษาไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนและไม่ได้รับความนิยมนัก

ต่อมาในราชวงศ์หมิง Ming (พ.ศ. 1191-2186) มีนักปราชญ์ชาวเมืองหันโจว Han Chou คนหนึ่งชื่อ หลอ กว๊าน จง²⁵ Lo Kuan-chung (พ.ศ. 1873-1943) คิดเขียนเรื่องสามก๊กขึ้นใหม่ โดยให้ชื่อว่า San Kuo Chih Yen-i “หนังสือชุดนี้เรียกชื่อเต็มว่า “สามก๊กจี้ทงชกเอี้ยนหงี” คำว่า “ทงชก” หมายความว่าเหมาะแก่สามัญชนคนทั่วไป ส่วนคำว่า “เอี้ยนหงี” หมายความว่า การแสดงความหมายของประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน ชื่อเต็มของ สามก๊กจี้ทงชกเอี้ยนหงี จึงหมายความว่า นิทานแสดงความหมายของจดหมายเหตุสามก๊กสำหรับสามัญชน หรือรู้จักโดยทั่วไปว่า “ตำนานสามก๊ก” บางคนเรียกว่า สามก๊กจี้เอี้ยนหงี หรือ เรียกให้สั้นขึ้นอีกว่า สามก๊กเอี้ยนหงี”²⁶ เนื้อความในสามก๊กฉบับนี้ใกล้เคียงกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์มากหนังสือชุดนี้มี 24 เล่มแบ่งเล่มละ 10 ตอนรวมเป็น 240 ตอน ต่อมาผู้นำมาจัดแบ่งตอนใหม่รวมสองตอนให้เป็นหนึ่งจึงเหลือเพียง 120 ตอนอย่างในปัจจุบัน แต่ละตอนยังแบ่งเป็น 2 ส่วนคือส่วนแรกและส่วนหลัง รูปแบบการประพันธ์ใน “ตำนานสามก๊ก” นี้จะมีลักษณะผสม กล่าวคือในส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องจะเขียนเป็นร้อยแก้ว โดยสอดแทรกบทกวีสั้นๆ ตลอดเรื่องทั้งตอนต้นและตอนจบ

²⁵ ผู้แต่ง สามก๊กเอี้ยนหงี หลอ กว๊าน จง Lo Kuan-chung เป็นคนสมัยปลายราชวงศ์หงวนและมีชีวิตต่อมาถึงราชวงศ์หมิง แต่น่าเสียดายที่ไม่มีใครทราบประวัติเขาอย่างละเอียดทราบแต่ว่าเขาเป็นศิษย์ของซีโน้อ ผู้แต่งเรื่องซ้องกั๋ง นิทานที่หลอกว๊านจง แต่งทำนองประวัติศาสตร์มีหลายชุด เช่น San Kuo Chih Yen-i, Sui T'ang Chih Ch'uan, Wu Tai Shih Yen-i, T'ang T'ang, San Sui P'ing Yao Ch'uan, Shui Hu Ch'uan หนังสือของเขาที่มีคนนิยมอ่านได้แก่ สามก๊กจี้เอี้ยนหงี, ชูฉิ่ง, หงอไต้่ว, ฮุ่นจงงเหลา นอกจากนี้ ก็มเสียด่าง นักศึกษาสมัยปลายราชวงศ์หมิงเข้าใจว่า เรื่องซ้องกั๋งที่ซีโน้อแต่งไว้ 69 ตอน ตอนที่70ไปถึงจบนั้นเป็นฝีมือของ หลอกว๊านจง นอกจากนี้เขายังเป็นนักประพันธ์บทละครร้อง (จ๊ว) ชิ้นเยี่ยมคนหนึ่งด้วย ดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 29 .

²⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 28 .

ก็แทรกบทกวีเพื่อเปิดและปิดเรื่องด้วย²⁷ ครั้นถึงราชวงศ์ชิง Ch'ing (พ.ศ. 2186-2451) นักปราชญ์จีนชื่อ Muo Tsung Kang เม่าจ่งกั๋ง ได้เขียนคำอธิบายไว้ตอนท้ายบททุกบทและสามก๊กฉบับที่แพร่หลายมากที่สุดคือฉบับที่พิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2187 ซึ่งมีคำอธิบายของ Chin Sheng Tan นักปราชญ์จีนอีก คนพิมพ์ไว้ข้างต้นเรื่อง และ เข้าใจกันว่าเป็นฉบับที่เจ้าพระยาพระคลัง(หน)ใช้เป็นต้นแบบถอดความเป็นภาษาไทย²⁸

แหล่งข้อมูลของ “ตำนานสามก๊ก” หรือ “สามก๊กเอียนหงี” มีดังต่อไปนี้

1. ใช้เนื้อหาจาก จดหมายเหตุสามก๊ก ของ ตันซิว
2. อาศัยบรรณาธิบายของผวยซงจื่อประกอบ เช่น ตอนที่ขงเบ้งล้มเจี้ยนตายในกองทัพ เหตุการณ์ตอนนี้ในจดหมายเหตุสามก๊กของตันซิวเขียนเพียงว่า “ในเดือน 8 ปีนั้นขงเบ้งเจี้ยนนักตายในกองทัพอายุได้ 54 ปี เมื่อกองทัพ(ขงเบ้ง)ถอยไปทำนทวนอ้อง(สุมาอี้) ไปตรวจดูรอยที่ตั้งค่ายของขงเบ้ง และพบว่า เป็นอัจฉริยะแท้” แต่ในบทบรรณาธิบายของผวยซงจื่ออย่างหนังสือ ฮั่นจิ้นซุนชิว ของ สิบฉัฉี่ คนรุ่นตอนปลายสมัยจีนเขียนไว้ต่างกันมีใจความว่า “เมื่อขงเบ้งตายแล้วมีราษฎรวิ่งไปบอกสุมาอี้ สุมาอี้รู้ว่าขงเบ้งตายจึงนำกำลังทหารไล่กวาดไป เอียวหงีจัดขบวนทัพคล้ายจะรบกับสุมาอี้ทำให้สุมาอี้กลัวหนี

²⁷รูปแบบการประพันธ์แบบนี้มิได้แปลกใหม่เลยสำหรับการเขียนนิยายจีน โดยเฉพาะนิยายที่เขียนให้ชาวบ้านอ่านหรือนิยายที่มีวิวัฒนาการมาจากประเพณีการเล่านิทานในเมืองจีน (จากชื่อหนังสือสามก๊ก “สามก๊กจี้ทงซกเอียนหงี” คำว่า “ทงซก” หมายความว่าเหมาะแก่สามัญชนคนทั่วไป) คำนิยมการสอดแทรกกวีในร้อยแก้วนั้น โจซูเหริน(พ.ศ. 2424-2479)นักวรรณคดีจีนสมัยใหม่ที่รู้จักกันดีในนามหลู่ซันได้เคยกล่าวไว้ในคำบรรยายเกี่ยวกับประวัติวิวัฒนาการของนิยายจีน เมื่อพ.ศ.2467ว่าการใช้บทกวีสอดแทรกในเรื่องราวของนิยายที่เขียนเป็นภาษาร้อยแก้วนั้นได้รับความนิยมจากความหลงใหลในวรรณศิลป์แบบร้อยกรองที่ปรากฏในราชวงศ์ถัง(พ.ศ.1161-1450) คนจีนในยุคนั้นถือว่าการเขียนโคลงกลอนเป็นการแสดงถึงความมีวัฒนธรรมและรสนิยมสูง ดังนั้นนักเล่านิทานจึงใช้บทกวีสอดแทรกไว้ในนิทานเพื่อให้งานศิลป์ของตนมีคุณค่าและเป็นที่น่าสนใจไม่ใช่เรื่องแปลกที่ “ตำนานสามก๊ก” จะมีบทกวีจีนสอดแทรกในคำบรรยายเนื้อเรื่อง แต่เป็นเรื่องแปลกที่สามก๊กฉบับภาษาไทยที่เป็นทางการที่สุดอย่าง สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)กลับไม่สอดแทรกกวีทำให้สูญเสียรสทางวรรณศิลป์อันสูงค่าอีกทั้งยังตัดทอนและแปลไม่ตรงใจความอีกด้วย คูมาลินี ศิลกวงนิช. “เอกลักษณ์ไทยใน สามก๊ก : รูปแบบการประพันธ์,” วารสารธรรมศาสตร์ 13 (มิถุนายน 2527) : 125 .

²⁸ดู ประพิน มโนชัยวิบูลย์, “สามก๊ก:การศึกษาเปรียบเทียบ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509) , หน้า42-43 .

กลับไป การล่าถอยครั้งนี้ทำให้คนพูดกันว่า “จูกัด(จูกัดเหลียง คือชื่อของขงเบ้ง)คนตายไล่กวัดจิ้งตัก(ชื่อรองสุมาอี้)คนเป็น” หลอกว่านางจกฮวยแห่งอังกี้งนี้เขียนบรรยายในสามก๊กอย่างสนุกโลกโผนว่า “สุมาอี้ไล่กวัดจูกัดจกฮวยขึ้นเขินรถที่มีหุ่นไม้รูปขงเบ้งนั่งอยู่เผชิญหน้าเข้ามา สุมาอี้ตกใจวิ่งหนีต้องเอามือค้ำค้ำคั้นคอว่าศีรษะคนยังอยู่หรือเปล่า” เป็นต้น

3. อาศัยเค้าของตำนานและเรื่องเล่าต่างๆซึ่งมีผู้เล่ากันทานอาชีพเคยใช้หากินมาตั้งแต่สมัยก่อนๆ

4. บางตอนหลอกว่านางก็เพิ่มเติมเนื้อเรื่องตามจินตนาการตนเองให้เกิดรสสนุกเช่น เรื่องนางเขียวเสียน เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของหนังสือ “สามก๊ก”²⁹ ว่า สามก๊กเขียนหนึ่ง หรือ ตำนานสามก๊กซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกนั้น มีประวัติศาสตร์ยาวนานผ่านหลายยุคหลายสมัยหลายราชวงศ์ เนื้อหาในสามก๊กนั้นมีทั้งเรื่องราวที่เป็นจริงในประวัติศาสตร์จีนมีทั้งบทกวีที่สอดแทรกแสดงออกถึงความมีศิลปะชั้นสูงเพื่อภาพพจน์อันสุนทรลีลา ไหล นอกจากนี้นักประพันธ์ได้ว่าในตำนานสามก๊กนั้นมิได้สอดใส่แนวความคิดบางประการของความเป็นคนจีนหรือ“งักกั”ลงไป ปัญญาและแนวความคิดต่าง ๆ นั้นมีผลต่อคนจีนทั้งก่อนสามก๊ก และ หลังสามก๊กอย่างมหาศาล เนื่องจากบริบทแห่งภูมิปัญญาจีนนั้นมาจากความพยายามที่จะสืบต่อทางจารีตที่ดำรงอยู่แล้วในอดีต ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจหรือศึกษาตีความ ตัวยกสามก๊กนั้นจำเป็นต้องศึกษาถึงปัญญาและความคิดของคนจีนที่มีอิทธิพลต่อคนในสมัยสามก๊กด้วย³⁰ ระบบปรัชญาจีนได้กำหนดบทบาทหน้าที่ตนเองว่าเป็นการมุ่ง “สืบทอด” ทางอารยธรรม

²⁹ ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้วว่าสามก๊กมีหลายฉบับแม้ในประเทศจีนเองก็ยังมีหลายผู้แต่งตำราสามก๊ก แต่สามก๊กที่จะนำมาเป็นดุษฎีในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แก่ “ตำนานสามก๊ก” หรือ “สามก๊กเขียนหนึ่ง” ของ หลอกว่านางซึ่งถือได้ว่าเป็นฉบับที่ครบถ้วนกระบวนความทั้งเนื้อหา และความไพเราะอีกทั้งยังมีโคลงกลอนสลักร้อยแก้วอันเป็นการแสดงออกทางวรรณศิลป์ของชาวจีนได้เป็นอย่างดี

³⁰ ชาวจีนนิยมใช้ชีวิตให้เหมือนกับจารีตในอดีตปรัชญาจีนส่วนใหญ่จึงเป็นการสืบต่อจากอดีตจากการศึกษาประเด็นใดประเด็นหนึ่งของคนจีนนั้นการศึกษาถึงความคิด, ปรัชญาในอดีตจึงสำคัญมาก ครั้งหนึ่งขงจื้อเคยประกาศว่า “เราตามราชวงศ์โจว” เนื่องจากราชวงศ์โจวเองก็ได้ก้าวตามสองราชวงศ์ก่อนหน้านั้น ในแง่หนึ่งขงจื้อใช้คำว่า “ตาม” แท้จริงแล้วเป็นการ “สืบทอด” มากกว่า การที่ “ขงจื้อตามราชวงศ์โจว” แสดงว่าปรัชญาความคิดต่างในราชวงศ์โจวย่อมมีอิทธิพลต่อขงจื้อ ในขณะที่เดียวกันคนรุ่นหลังก็ตามขงจื้อทำให้การศึกษาบริบทความคิดทางปัญญาของนักปราชญ์จีนสำคัญมาก เนื่องจากต่างมีอิทธิพลสืบต่อมาในลักษณะของจารีต ถ้าเป็นเช่นนี้ สามก๊ก ซึ่งอยู่ในสมัยราชวงศ์ซันก็ย่อมตามทั้งราชวงศ์โจว และตามขงจื้อก็ได้ ดู สุวรรณ ภาสกรานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และ จารีต. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 17.

(transmission) ซึ่งเป็นวิธีคิดที่อ่อนนุ่มล้อมคอกพลังแห่งกาลเวลา (อารยธรรมในอดีต) โดยการผนวกประสานกาลเวลาเข้าอยู่ในกระบวนการคิดหาความรู้ของคน³¹

ในขณะที่กล่าวว่า “ปัญญาและความคิดจูงก่อให้เกิดตำนานสามก๊ก ทุกตัวหนังสือในตำนานสามก๊กเองก็ก่อให้เกิดความคิดและปัญญาได้เช่นกัน”³² ยกตัวอย่างเช่นในประเทศจีนได้ตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งขึ้นเพื่อศึกษา “สามก๊กเอี้ยนอี้” (ตำนานสามก๊ก: ชื่อหนังสือ สามก๊กฉบับที่หลงกวันจงเป็นคนเขียน) โดยเฉพาะคณะกรรมการชุดนี้จึงได้มอบหมายให้สำนักงานศึกษาวรรณกรรมแห่งสภาวิทยาศาสตร์มณฑลเหอหนาน และ สมาคมวรรณกรรมแห่งมณฑลเหอหนานเปิดสัมมนา “สามก๊กเอี้ยนอี้” ทางวิชาการที่นครล่อหยาง เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ.1984 มีผู้เข้าร่วมสัมมนามากถึง 170กว่าท่าน มีทั้งผู้เชี่ยวชาญวัยวุฒิสูง, ผู้แทนจากองค์การศึกษาแห่งสภาวิจัยทางวิทยาศาสตร์วิทยาลัยชั้นสูง, หน่วยงานสื่อสารมวลชน 23 มณฑล โดยสัมมนาหลายหัวข้อทั้ง เนื้อหา ตัวบุคคล ศิลป ปัญหาทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ หลังสัมมนาได้เกิดงานเขียนกว่า 70 บทจากผู้ร่วมสนทนา คณะกรรมการได้รวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ “รวมบทวิเคราะห์เชิงวิชาการสามก๊กเอี้ยนอี้”³³ แม้ในประเทศไทย “สามก๊ก” ก็ได้ก่อให้เกิดปัญญาและแนวคิดมากมาย David K. Wyatt กล่าวว่าในรัชกาลพระเจ้าตากสินมีการใช้ สามก๊ก เป็นตำราคู่มือสงคราม จนในที่สุดได้มีพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หนึ่งแห่งราชวงศ์จักรีให้แปลสามก๊กเป็นภาษาไทย นับจากนั้นมาสามก๊กก็ได้แพร่หลายอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะ

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า18.

³² ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงไว้ก่อนหน้านี้ว่าปัญญาและความคิดจูงได้รับอิทธิพลมาจากความคิดจูงเกือบทั้งหมด เนื่องจากแนวคิดที่ว่าจีนด้วยตนเองเป็นจุดศูนย์กลางโลก หรือจีนเป็นโลกทั้งโลกในนั้น ทำให้ไม่ได้รับแนวคิดตะวันตกมากนัก นอกจากนี้ผู้เขียนจึงได้อธิบายถึงกระแสความคิดจูงไว้โดยหลักโดยมีบรรดาธิบายตามมาว่า ปัญญาและแนวคิดเหล่านั้นนั่นเองก่อให้เกิดเป็นตำนานสามก๊ก ทั้งในด้านภาษา ประวัติศาสตร์ และ ความคิดต่างๆในสามก๊กทั้งในด้านอุปมา การปกครอง คุณธรรม และความยุติธรรม ฯลฯ และผู้เขียนก็ได้เน้นย้ำอีกว่า ตำนานสามก๊กเองก็ได้ก่อให้เกิดปัญญาความคิดมากมาย เช่น เมื่อกิมย้งแต่งนิยายเรื่องมังกรหยก ก็ได้ให้ตัวละครเอกคือ อึ้งย้ง และ อึ้งเอี๊ยะซือ เป็นผู้ชำนาญด้านกลไกที่วางอยู่ในเกาะดอกท้อ โดยกลไกนั้นมาจากแนวคิดของ ขงเบ้ง เมื่อตอนวางหินเป็นค่ายกลในตำนานสามก๊ก, หรือแม้กระทั่งตำราประเภทบริหารตามกลยุทธ์สามก๊กซึ่งมีมากมาย และก่อให้เกิดวิทยานิพนธ์และงานศึกษามากมายจากสามก๊ก รวมทั้งงานศึกษาเล่มที่ท่านกำลังอ่านอยู่ขณะนี้ด้วย

³³ เรียบร้อย เอี่ยมวรเมฆ, บุคคลสามก๊กวิเคราะห์. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรวิทยา, 2536), หน้า13-14.

เป็นในหน้าหนังสือพิมพ์, วารสารต่างๆ, จิตรกรรมฝาผนังที่วัดบวรนิเวศวรวิหาร วัดหลวงซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าฟ้ามงกุฎระหว่างทรงผนวช ภายในวัดมีเก๋งจีน ในเก๋งจีนมีภาพสามก๊กตอนโจโฉแตกทัพเรือ³⁴ อันเป็นตอนที่นิยมมากและอยู่ในตำราเรียนของนักเรียนไทยด้วย นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กอยู่มากมายในประเทศไทยซึ่งจะได้กล่าวถึงในภายหลัง

สามก๊ก และ ก่อนสามก๊ก

สมัยสามก๊ก คือ ช่วงระยะเวลาที่แผ่นดินจีนอันกว้างใหญ่ถูกแบ่งแยกออกเป็นสามส่วนสามก๊ก ประกอบด้วย ก๊กวุ่ย, ก๊กจ๊ก, และ ก๊กหงอ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อยู่ในสมัยราชวงศ์ซันตะวันออก เรียกว่า “ตงฮั่น” นับจาก กวงอู๋ตี ปฐมกษัตริย์ตงฮั่นได้สถาปนาราชวงศ์ซันตะวันออกอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นดินจักรพรรดิ กวงอู๋ตีได้ปฏิรูปทางการเมืองหลายอย่างเช่น เก็บภาษีลดลง, จัดสรรที่ดินทำกินหลวงให้ชาวนาจำนวนมากที่ไม่มีที่นา, ปลดปล่อยทาสจำนวนหนึ่งอันเป็นผลให้มีแรงงานมากขึ้นและเจ้าที่ดินน้อยลงทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัว ในด้านการปกครองกวงอู๋ตีได้รวบอำนาจมาไว้กับพระองค์เองมากกว่ากษัตริย์ใดๆในราชวงศ์ซันจนขุนนางสำคัญอย่างสมุหกลาโหมและสมุหนายกไม่มีอำนาจเอาเสียเลย แต่เจ้าที่ดินใหญ่กลับมีอำนาจมากขึ้นได้แม้ว่า จักรพรรดิ กวงอู๋ตี จะรวบอำนาจแล้วก็ตาม วิธีการก็คือ ดิดลिनบนผู้ตรวจราชการแผ่นดินในการสำรวจที่ดินทำกินเพื่อเก็บภาษี เจ้าที่ดินกลับสมคบกับเจ้าหน้าที่ในกองภาษีผลักราคาให้ชาวนาชาวไร่ในที่สุดชาวนาก็ต้องกู้ยืมเจ้าที่ดิน ปลายรัชสมัยกวงอู๋ตีจึงเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม จักรพรรดิ กวงอู๋ตี ถิ่นพระชนม์เมื่อปี ค.ศ. 57 มีพระชนมายุได้ 62 พรรษา หลิวจงรัชทายาทได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อ ทรงพระนามว่าหมิงตี้(ค.ศ. 57-75) และหลิวตี้ครองราชย์ต่อทรงพระนามว่าจางตี้(ค.ศ.75-88) ทั้งสองพระองค์ใช้เวลามากกว่าห้าทศวรรษสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมือง พร้อมกับการแผ่อาณาจักรในสมัยพระเจ้าหมิงตี้ โดยรองแม่ทัพชื่อปานเฉ้า ได้ใช้วิธีทางสงครามและการทูตจนฮั่นพิซิดาหกลิมู่ (Tarim Basin) วิธีที่ปานเฉ้าใช้คือ divide and rule แบ่งแยกและปกครองใช้คนพื้นเมืองรบกันเอง แต่เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าหมิงตี้กลุ่มขุนนางสาวกขงจื้อไม่สนับสนุนสงครามไม่ยอมให้การช่วยเหลือปานเฉ้าในการรบแถมยังสั่งให้ปานเฉ้าถอนทัพกลับเสียอีก แต่ค่านิยมจีนแม่ทัพเมื่อออกศึกแล้วไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังใครแม้แต่กษัตริย์ก็ตาม จนในที่สุดปานเฉ้าก็ใช้ทหารเท่าที่มีอยู่จำนวน 70,000 คน ออกรบต่อไปจนยึด คาซการ์ ในปี ค.ศ. 87, ยาร์คานด์ ในปี ค.ศ. 91, คาราซหาร์ในปี 94 และตั้งค่ายที่ฝั่งทะเลแคสเปียนในปี 97 ทำให้ดินแดนจีนแผ่ขยายตั้งแต่ภูเขาเทียนชานไปจนถึง

³⁴ เกร็ก เจ. เรย์โนลด์ส, “เจ้าสัวและขุนศึก: บริบททางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมไทยสมัยใหม่และสามก๊กนิยายพงศาวดารจีน.” วารสารธรรมศาสตร์ 19 ,(2536) : 8-17 .

ทะเลสาบแคสเปียนซึ่งเป็นครั้งแรกที่กองทัพจีนได้ไปตั้งค่ายบนแผ่นดินยุโรป ปานเฉ้าได้ทำให้เมืองจีนมีเมืองขึ้นกว่า 50 เมือง กษัตริย์ต่างๆของเมืองเหล่านี้ก็ส่งโอรสมาเป็นตัวประกันที่เมืองลั่วหยาง ทำให้ปานเฉ้ามีตำแหน่งเป็น “ผู้พิทักษ์(อุปราช)แห่งดินแดนตะวันตก” เขาได้ส่งทูตไปยังดินแดนตะวันออกไกลเพื่อหาทางติดต่อกับโรมัน แต่ก็ได้แค่อาณาจักรปาร์เธีย ในปี ค.ศ. 97 สิ่งที่ทำให้สองอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกไม่ได้ติดต่อกันในขณะนั้นเนื่องจากถูกกั้นกลางโดยทะเลสาบแคสเปียนกับเทือกเขาอาร์เมเนียนแต่ความสัมพันธ์ของจีนกับโรมันก็เกิดขึ้นในคราวต่อมา เมื่อปี ค.ศ. 116 กองทัพจักรพรรดิทราเจอันแห่งโรมัน(ค.ศ. 57-117) ก็เข้าพิชิตปาร์เธียทำให้สามารถเดินเท้าไปยังกองทหารจีนได้ เมื่อปีค.ศ. 116 มีพ่อค้าจำนวนหนึ่งอ้างว่าเป็นทูตของมาร์คัสออเรลิอุสแอนโตนินุส(ค.ศ. 121-180) เข้ามาค้าขายกับจีน และปี ค.ศ. 120มีคณะเดินทางเข้ามาในราชสำนักอันอ้างว่ามาจากโรมัน ส่วนปานเฉ้าผู้พิทักษ์(อุปราช)แห่งดินแดนตะวันตกกลับไปลั่วหยางในปี ค.ศ. 102 หลังจากออกรบอยู่ต่างถิ่นถึง 17ปี และหลังจากนั้นไม่ถึงเดือนก็ตาย ต่อมาปีค.ศ. 106 ผู้นำอาณาจักรถาหลินบูก็แจ้งข้ออีก ขุนนางที่ลั่วหยางก็แตกคอกันอีกครั้ง ราชวงศ์ฮั่นตะวันออกก็ไม่ยิ่งใหญ่เหมือนสมัยปานเฉ้าอีกเลย

หลังจากนั้น ราชวงศ์ฮั่นก็เสื่อมลงด้วยสาเหตุหลายประการดังนี้

1. กษัตริย์ต่อมาของราชวงศ์ฮั่นทรงพระเยาว์ เช่นกษัตริย์เหอตี้ทรงมีพระชันษาเพียง 10 ปีเมื่อครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์ฮั่น กษัตริย์องค์ต่อมา 8 ใน 10 พระองค์มีชันษาไม่เกิน 15ปี บางพระองค์อายุไม่เกิน 100 วันด้วยซ้ำ ทำให้ขุนนางแก่งแย่งชิงดี กดขี่ราษฎร ข่มเหงกษัตริย์ ดังจะเห็นได้ชัดเจนในตอนต้นของตำนานสามก๊ก

2. การมีคนวิปริตอย่างขันทีคอยเพ็ดทูล เนื่องจากขันทีเป็นผู้ชายพวกเดียวที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกษัตริย์รู้ความชอบและจุดอ่อนของกษัตริย์เป็นอย่างดี ในขณะที่ขุนนางสัดขี้ชื้อพยายามถวายฎีกาเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองแต่ขันทีกลับมีแต่เรื่องซุบซิบนินทาเรื่องด่าซ้ำจากโลกภายนอกมาบอกให้ฟัง ในสมัยที่กษัตริย์ครองราชย์เมื่อมีวิฤตพิพาทที่รู้ความบ้างแล้ว ขันทีก็มักจะไม่มืบทบาทมากนัก แต่เมื่อกษัตริย์ทรงครองราชย์เมื่อยังทรงพระเยาว์และถูกเลี้ยงดูโดยขันทีปัญหาความวุ่นวายก็เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ขันทีเป็นจักรพรรดิพระองค์แรกที่ตอบสนองขันทีทั้งยศและตำแหน่งแม้ว่าขุนนางและประชาชนจะชิงชังขันทีก็ตาม เมื่อยุคขันทีรุ่งเรืองแม้ตำแหน่งทางราชการที่เคยคัดเลือกโดยผ่านการสอบวัดความรู้ความสามารถตามความคิดของลัทธิขงจื้อตั้งแต่ยุคโบราณ กลับถูกซื้อ-ขาย คิดสินบนผ่านขันทีทำให้คนมีเงินได้รับราชการและ โกงกินอย่างที่เรารู้จักกันอยู่ ในปีค.ศ. 165สาวกขงจื้อจำนวน

50คนได้ก่อตั้งสมาคมลับที่ถือว่าขันทีเป็นอันตรายต่อบ้านเมือง และก็ได้ทำทุกอย่างเพื่อต้านขันทีไม่ว่าจะยื่นหนังสือ, ถวายฎีกา, ประท้วง โดยได้รับความสนับสนุนจากขุนนางสูงจริตทั้งหลายจนมีสมาชิกสมาคม 30,000 คน ในระยะขันทีก็ก็ต้องลาออก มีบ้างที่ต้องโทษประหาร แต่ต่อมาขันทีก็คอบได้ด้วย ความรุนแรง ฆ่า เนรเทศ พร้อมออกประกาศนิตโฆกรรมขันทีทั้งหมดที่ต้องคดีนี้้อราชฎ์ ในปี ค.ศ. 168-169 ขันทียึดอำนาจในวังได้ทั้งหมด กวาดล้างขุนนางทั้งหมด 700 คน และนักศึกษากว่า 1,000คน จึงนับได้ว่าขันทีเป็นมหันตภัยอย่างใหญ่หลวงของจีนเนื่องจากมีหุ่นเชิดอย่างกษัตริย์ที่เขาวัววัย ดั่งเหตุการณ์ในตอนต้นของสามก๊กที่ได้กล่าวถึงขันทีทั้ง10ว่าเป็นมหันตภัยของราชวงศ์หั่น โดยได้กวาดล้าง ขุนนางเชื้อสัจย์และชักนำเลิอรัยตั้งโตะเข้ามาในวัง

3. การรวมตัวเพื่อก่อความไม่สงบโดยกบฏโพกผ้าเหลืองของชาวนา ต้นศตวรรษที่2ของ คริสต์ศักราชเป็นต้นมาตั้งแต่รัชสมัยฮานตี้(ค.ศ106-129)จนถึงรัชสมัยหลิงตี้ช่วงระยะเวลาประมาณ 70-80 ปีได้มีการรวมตัวของพวกชาวนาเพื่อก่อความไม่สงบขึ้นอันเนื่องมาจากความอดอยากยากจนไม่ต่ำกว่า 100 ครั้ง การต่อต้านในแต่ละครั้งมีการรวมตัวมากน้อยต่างกัน แต่เมื่อปี ค.ศ. 184 มีการรวมตัวของ ชาวนาครั้งใหญ่สุดจำนวนเป็นแสนๆจับอาวุธฆ่าฟันขุนนางตามเขตปกครองต่างๆที่เรียกกันว่า “หวงจิน” หรือ “กบฏโพกผ้าเหลือง” (ในสามก๊กเรียกพวกนี้ว่า “โจรโพกผ้าเหลือง” ซึ่งโจโฉเองก็โด่งดังและ ขึ้นสู่อำนาจมาจากการปราบโจรพวกนี้) กล่าวได้ว่าโจรโพกผ้าเหลืองเป็นพลังในการ โยกคลอนราชวงศ์ ฮั่นตะวันออกถึงรากฐานทำให้ต้องแตกเป็นก๊กเป็นเหล่าในภายหลัง

สาเหตุที่ทำให้เกิดโจรโพกผ้าเหลืองคือเมื่อปีค.ศ. 170 ได้เกิดอุทกภัยบริเวณที่ราบลุ่มทางตอนล่างของแม่น้ำเหลืองทำให้ชาวนาอดอยากไม่มีที่ดินทำกินต้องอพยพร่อนเร่ไปเป็นกลุ่มใหญ่ๆซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สันตะเทือนขวัญแก่ผู้พบเห็นกลุ่มผู้รอนเร่มาขนาดนี้ นอกจากอุทกภัยจะทำให้ขาดที่ทำกิน ขาดอาหารแล้วยังนำพาโรคระบาดมาสู่ชาวนาอีก ในที่สุดก็มีผู้ออกมารักษาโรคให้ชาวบ้านฟรีโดยวิธีทางไสยศาสตร์ปนกับลัทธิเต๋า คนผู้นี้ชื่อ จางเจี๊ว(ในสามก๊กชื่อว่า เตียวก๊ก) เป็นชาวจู๋ลู ในที่สุดเขาก็ตั้งตนเป็นประมุขลัทธิไท่ผิงเต๋า หรือ “หนทางมหาสันติ” ยกย่อง “เหล่าจื้อ” ประมาจารย์ลัทธิเต๋าและยกย่อง”หวงตี้” หรือ กษัตริย์เหลืองเป็นบิดาคน เขาเผยแพร่คำสอนที่ว่า “ไท่ผิงเต๋า” เป็นยุคทองที่มนุษย์จะมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียม และเมื่อเป็นสาวกนิกายแล้วจะต้องแบ่งปันข้าวของร่วมกันและยังต้อง สาราภาพบาปในที่สาธารณะด้วย จางเจี๊วได้สาวกจำนวนมากจากการรักษาไข้ฟรี จางเจี๊วได้จัดตั้งองค์กรสมาชิกเป็นแต่ละหมู่เหล่าเรียกว่า “ฟิง” แต่ละฟิงมีสมาชิก 6,000, 7,000, 10,000 หรือมากกว่านั้น เมื่อครบ30ฟิงเท่ากับ1กองพันมีจำนวนคนถึง360,000คน จางเจี๊วเผยแพร่ความคิดว่า ฟ่าสีน้ำเงิน(ราชวงศ์

ชั้น)จะดับสูญฟ้าเหลือง(สาวกจางเจี๋ยซึ่งต้อง โทกผ้าเหลืองทุกคน)จะมาแทนที่และเมื่อสาวกมากขึ้นๆ จางเจี๋ยก็เชื่อว่าจะสามารถโค่นราชวงศ์ฮั่นได้ เขาวางแผนจะโค่นราชวงศ์ฮั่นใน วันที่ 5 เดือนสาม ปี ค.ศ. 184 แล้วตั้งตนเป็น “เทียนกง” หรือพญาสวรรค์ ตั้งน้องชายคือ จางเป่า เป็น “ตี้กง” หรือ พญาแผ่นดิน และ ตั้งน้องชายอีกคนคือ จางเหลียง เป็น “เหลินกง” หรือพญามนุษย์ ทำหน้าที่บังคับบัญชาโจร โทกผ้าเหลือง พวกเขาได้เตรียมธงเหลืองไว้เรียบร้อยแล้วแต่แผนการนี้แตกเสียก่อนทำให้โจรโทกผ้าเหลืองในกรุงลั่วหยางถูกฆ่ากว่า 1,000ชีวิต ในครั้งนี้ทางการมีการประกาศอาชญาผู้รักชาติปราบโจรซึ่งต่อมาทำให้เกิดขุนศึกรวบรวมผู้คนมากมายและเกิดรวมตัวเป็นก๊กๆเพื่ออาสาปราบโจร ในที่สุดการรวมตัวครั้งนี้ก็ทำให้ขุนศึกเหล่านี้แบ่งแผ่นดินจีนออกเป็นสามก๊ก(รายละเอียดอ่านได้ใน“ตำนานสามก๊ก”) ประมาณ 9 เดือนต่อมาโจรโทกผ้าเหลืองก็ถูกปราบหมดสิ้น นักวิชาการบางท่านเชื่อว่ารูปแบบของโจรโทกผ้าเหลืองแม้จะถูกปราบปรามในเวลาอันสั้น แต่รากฐานแนวคิดที่ว่าถ้าตายไปในการต่อสู้จะได้ไปเกิดเป็นเซียน รวมทั้งรูปแบบการจัดองค์กรประชาชนแบบสมาคมลับได้อยู่ในความทรงจำของพวกเขานายอย่างแน่นหนา กล่าวได้ว่าผลจากโจรโทกผ้าเหลืองนี้นำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์ฮั่น เนื่องจากผู้ที่มาปราบโจรเมื่อปราบโจรแล้วต่างเป็นยิ่งกว่าโจรเสียเอง เช่น ตังโตะ, โจโจ เป็นต้น ผู้ปราบโจรเหล่านี้ต่างยึดกุมองค์กษัตริย์ฮั่นไว้เป็นตัวประกัน แม้ราชวงศ์ฮั่นจะยังมีกษัตริย์แต่ก็เหมือนไม่มีกษัตริย์ จนในที่สุดกษัตริย์ฮั่นก็ถูกถอดถอนไปโดยพระเจ้าโจผี(ลูกชายคนโตของโจโจ)

ประวัติศาสตร์สมัยสามก๊ก(ซานกั๋ว) คือช่วงเวลาแผ่นดินจีนอันกว้างใหญ่ถูกแบ่งออกเป็นสามส่วน แต่ละก๊กต่างมีดินแดนและต่างสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์ของตนตั้งแต่ ค.ศ.220-280 สามก๊กประกอบด้วยก๊วกู่ยงของพระเจ้าโจผีมีอาณาเขตกว้างใหญ่ทางภาคเหนือ(พระเจ้าโจผีเป็นคนแรกที่สถาปนาตนเป็นกษัตริย์ เมื่อสมัยโจโจ่นั้น โจโจดำรงตำแหน่งมหาอุปราช ถึงแม้จะมีอำนาจในทุกด้านแต่ก็ไม่ได้สถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ การกระทำของโจผีนี้ทำให้เล่าปี่ถูกขอร้องให้ตั้งตนเป็นพระเจ้าเล่าปี่เพื่อสืบต่อราชวงศ์ฮั่น ในขณะที่ก๊กของซุนกวนก็สถาปนาซุนกวนเป็นกษัตริย์ด้วยเช่นกัน) จ๊กก๊กของพระเจ้าเล่าปี่มีอาณาเขตเพียง 2-3 ณฑลทางตะวันตก และก๊กหงอของพระเจ้าซุนกวนมีอาณาเขตหลายมณฑลทางตะวันออกเฉียงใต้

ตำนานสามก๊กเริ่มต้นเมื่อ พระเจ้าเลนเต้ บริหารประเทศชาติอย่างไร้ความสามารถ เชื้อฟั้งแต่ชั้นที่อันเป็นเหตุให้ขุนนางชื่อตั๋งสุจริตถูกรังแก ในที่สุดชั้นที่ก็เรื่องอำนาจทำให้ประชาชนเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า แผ่นดินเสื่อมทรามกษัตริย์อ่อนแอ บ้านเมืองวิปริต โจรผู้ร้ายชุกชุม ครั้นเมื่อพระเจ้าเลนเต้สิ้นพระชนม์ได้เกิดการแย่งชิงตำแหน่งกษัตริย์กันขึ้น ระหว่างฝ่าย หองจูเปียน กับ หองจูเหียบใน

ที่สุดชั้นที่ก็เรื่องอำนาจ ต่อมาตั้งโตะเจ้าครองเมืองยกทองจูเหียบผู้น้องขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงนามว่าพระเจ้าเหียนเต้ ตั้งโตะได้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ต่อมาโจโลก็ปราบปรามแผ่นดินขึ้นเป็นใหญ่ และได้ทำหายาบฆ่าต่อพระเจ้าเหียนเต้ ในขณะนั้นแผ่นดินได้แตกแยกเป็นสามก๊ก อันเป็นเรื่องเล่าตำนานวีรบุรุษผู้กล้ามากมายที่เล่าขานกันจนถึงปัจจุบัน เช่น เล่าปี กวนอู เตียวหุย ฯลฯ ผู้กล้าเหล่านี้ได้แบ่งแยกสรรพสิ่งในไฉ่ฟ้า(ประเทศจีน)ออกเป็นสามส่วนจนกระทั่งถูกรวบรวมเป็นแผ่นดินใหญ่ได้อีกครั้งในกาลเวลาต่อมา

“สามก๊ก”เป็นเรื่องเล่าที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อมนุษย์ในหลายๆด้าน หนังสือสามก๊กได้สอดใส่ความสนุกสนาน, ข้อมูลทางประวัติศาสตร์, บทร้อยกรองอันแสดงออกถึงความงามทางภาษาตามประเพณีจีน, คุณธรรม³⁵, ปรัชญาการเมือง, กลศึก ฯลฯ ในแง่นี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า สามก๊กเป็นตัวแทนทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่การที่จะเข้าใจปรัชญาดังกล่าวต้องใช้ความรักในความรู้หรือกลวิธีในทางปรัชญาเป็นการค้นหาความรู้

การศึกษา “สามก๊ก” ในประเทศไทย

มีผู้สนใจศึกษาสามก๊กอย่างจริงจังอยู่จำนวนหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งผู้ศึกษาดังกล่าวก็มีเหตุผลในการศึกษาต่างกันในรายละเอียด บ้างก็สนใจศึกษาในประเด็นที่จะนำไปประยุกต์ใช้ เช่น การวิเคราะห์กลยุทธ์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นการใช้คน การบริหารธุรกิจ เช่น “ผู้นำกับการบริหารในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก”

³⁵ในขณะที่ผู้เขียนกำลังศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็มักจะถูกตั้งข้อสงสัยว่า 1. อ่านสามก๊กกี่รอบ? (ไม่ว่าจะตอบว่าอ่านสามก๊กกี่รอบก็ตาม จะถูกถามต่อทันทีด้วยคำถามที่สอง) 2. ได้ยินว่าอ่านสามก๊กครบสามรอบนั้นคอบไม่ได้จริงหรือ? จากสองคำถามนี้ทำให้ตีความได้ว่าผู้ถามคิดว่าสามก๊กเป็นหนังสือที่อันตราย ยิ่งอ่านยิ่งรู้กลเม็ดเด็ดพรายทำให้คอบไม่ได้ อีกทั้งตัวละครเยอะมากยิ่งทำให้สับสน โดยที่ไม่มีใครมองว่าสามก๊กได้สอดแทรกคุณธรรมไว้เป็นอย่างมากทั้งที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า และ ลัทธิขงจื้อ ในสามก๊กเริ่มต้นและลงท้ายว่า Empires wax and wane; states cleave asunder and coalesce. วรรณไว พิศ โนทัย ได้ไว้แปลในสามก๊กฉบับแปลใหม่ ว่า “ธรรมดาสรรพสิ่งในไฉ่ฟ้าเมื่อแยกกันนานๆก็กลับเข้ารวมกัน เมื่อรวมกันนานๆก็กลับแยกกันอีก” มีนักปราชญ์จำนวนหนึ่งที่ไม่ยอมยุ่งเกี่ยวกับการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองโดยอ้างความคดึนซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเต๋า, หรือตอนที่ลี้กเจ็กโหมยส้มไปให้มารดา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ลูกพึงปฏิบัติตามความเที่ยงแห่งนามหรือ “เจิ้งหมิง” ตามคุณธรรมของขงจื้อ นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอีกมากมาย เช่นทุกคนรู้จักกันว่ากวนอูเป็นคนซื่อสัตย์เมื่อคายไปก็มีคนกราบไหว้เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ หรือ เตียวจูล่งฝ่าทัพช่วยเอาตัวลูกเจ้านายเล่าปี่, เตียวเสียนทดแทนบุญคุณอั้งฉุนและบุญคุณแผ่นดินโดยการเสียดละหลอกให้ลิโป้ฆ่าตั้งโตะ และยังมีอีกมากมายที่สามก๊กทั้ง 120 บทได้สอดแทรกคุณธรรมเอาไว้

ของ มานิตย์ เสงี่ยมพรพาณิชย์, บุคคลสามก๊กวิเคราะห์ ของ เรียรชัย เอี่ยมวรเมธ, “ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก” ของ บุญศักดิ์ แสงระวี เป็นต้น หนังสือประเภทสามก๊กวิเคราะห์มักจะเป็นหนังสือประเภทที่เน้นการแนะนำ(how to)หรือตีความในเชิงธุรกิจซึ่งหนังสือประเภทนี้เป็นที่รู้จักกันว่าสามารถสร้างยอดขายได้ นอกจากนี้นักคิดบางท่านก็สนใจศึกษาสามก๊กในเชิงการเมืองโดยที่เชื่อว่าสามก๊กเป็นคัมภีร์ทางการเมืองที่มีปรัชญาการเมือง, ความคิดและความหมายทางการเมืองบางประการซ่อนไว้ อย่างเช่นงานที่ได้รู้จักกันดีของ สมบัติ จันทร์วงศ์ ที่มีชื่อว่า “ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)”ที่อธิบายว่าสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)ซึ่งเป็นฉบับภาษาไทยที่ได้รับความนิยมมากที่สุดและถูกจัดว่าเป็นหนึ่งในสี่วรรณคดีดีเด่นของไทยนั้นกลับมีความหมายทางการเมืองไทยบางประการซ่อนไว้โดยการเปรียบเทียบการแปลสามก๊กที่ผิดไปจากต้นฉบับภาษาจีนระหว่าง “สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)” กับ “สามก๊ก ฉบับแปลใหม่” ของ วรณไว พัทธโนทัย, บ้างก็สนใจศึกษาเพราะเป็นเคยอ่านตอนเป็นเด็กในตำราภาษาไทยที่กระทรวงศึกษาจัดให้เรียน เมื่อตอน โตจึงเขียนหนังสือเกี่ยวกับเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับสามก๊กบ้างในหนังสือชื่อ “หนังสือสามก๊กคืออะไร” ของ มงคลชัย เหมริด, บ้างก็ตั้งใจเขียนให้เป็นเรื่องตลก เป็นภาพการ์ตูนก็มี โดยรูปแบบการตีความอย่างใดก็ได้ให้ผิดไปจากความเป็นจริงดังที่เคยกล่าวไปแล้วในเรื่องการตีความ หรือบางท่านก็สนใจศึกษาจนถึงขนาดต้องแปลใหม่เองเนื่องจาก “สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)” แม้จะดีเด่นทางด้านรสอรรถาธิบายความคิดทางการเมืองไทยบางประการไว้ รวมทั้งยังเขียนด้วยภาษาที่สละสลวย แต่ก็มีปัญหาเนื่องจากแปลผิดจากความจริงทั้งโดยตั้งใจ และ ไม่ได้ตั้งใจ, รวบรวมคัดตอนจาก120บทตามต้นฉบับให้เหลือเพียงแปลสิบกว่าบททำให้เนื้อหาไม่ครบถ้วน สอดใส่ความคิดบางประการทำให้ไม่ตรงกับความเป็นจริงในสามก๊กในแง่ขนบประเพณีแล้ว ทำให้ วรณไว พัทธโนทัยต้องทำการแปลสามก๊กใหม่โดยให้ชื่อว่า “สามก๊กฉบับแปลใหม่” ซึ่งเป็นฉบับที่ผู้รู้เรื่องสามก๊กให้ความเชื่อถือ่าแปลได้แม่นยำมากที่สุดในขณะที่สังเกตได้จากการศึกษาสามก๊กหลายท่านโดยเฉพาะ สมบัติ จันทร์วงศ์ ได้นำมาเป็นคัมภีร์ที่สำคัญเล่มหนึ่งในการศึกษาเปรียบเทียบกับฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)เพื่อค้นหาความหมายทางการเมืองไทยที่สอดใส่ไว้อย่างที่ไม่มีในต้นฉบับภาษาจีนและอังกฤษ, นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษาสามก๊กในแง่วัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมไทยที่สอดแทรกไว้ในฉบับภาษาไทยและวัฒนธรรมระหว่างประเทศคือเปรียบเทียบระหว่างสามก๊กฉบับไทยกับจีน และนอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษาสามก๊กในเชิงรูปแบบการประพันธ์เนื่องจากสามก๊กเป็นมรดกของการเขียนนิยายจีนโดยแท้ ลักษณะการเขียนโดยใช้บรรยายรองสลับกับร้อยแก้วตามประเพณีการเล่านิทานประวัติศาสตร์ การใช้แนวการประพันธ์สองรูปแบบที่ต่างกันสิ้นเชิงสลับกันเป็นจังหวะตลอดเรื่อง ทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสความไพเราะของกวี เปลี่ยนบรรยากาศจากร้อยแก้วที่ห้วนและแห้งแล้ง ในขณะที่สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)มิได้ใส่ใจในรูปแบบการ

ประพันธ์ เนื่องจากไม่แปลบทร้อยกรองซึ่งเป็นทั้งตัวเชื่อมความหมายระหว่างทำยบทกับบทต่อไป บทร้อยกรองใน “ตำนานสามก๊ก” นั้นเป็นทั้งเครื่องมือในการสื่อความหมายและช่วยจับประเด็นสำคัญของเนื้อเรื่อง บทกวีหลายบททำหน้าที่ขมวดหรือเน้นจุดสำคัญของเรื่องอีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงรสนิยมชั้นสูงของกวีในอดีตของจีนซึ่งขาดหายไปในด้านฉบับภาษาไทย ดังจะเห็นได้จากงานศึกษาหลายๆงานที่ศึกษาในทำนองนี้ เช่น “สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ” ของ ประวิณ มโนมัยวิบูลย์, งาน “การศึกษาเปรียบเทียบความเปรียบในสามก๊กฉบับจีนกับฉบับไทย” ของ มานิตย์ เสงี่ยมพรพาณิชย์, งาน “การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆในภาษาไทย” ของ สุนันท์ พวงพุ่ม และงาน “Samkok : a Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel” ของ มาลินี คิลกวมิช³⁶

จากงานศึกษาที่เกี่ยวกับสามก๊กหลายๆเล่มเท่าที่มีอยู่ในประเทศไทย สามารถทำให้สรุปเกี่ยวกับได้ดังต่อไปนี้

1. แม้ว่าเมื่อปี พ.ศ.2457 คณะกรรมการวรรณคดีสโมสรได้มีมติยกย่องให้สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)เป็นสุดยอดความเรียงเรื่องนิทาน มติในเชิงยกย่องสามก๊กฉบับนี้มาตลอดและบางส่วนของสามก๊กได้กลายเป็นหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยเรื่อยมา แม้สามก๊กฉบับภาษาไทยฉบับที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)จะได้คำชื่นชมดังกล่าวมาเป็นเวลานานก็ตาม แต่สามก๊กฉบับดังกล่าวกลับมีปัญหาที่คืบไม่หยุด และที่สำคัญยิ่งคือมีข้อบกพร่องที่การแปลความหมายว่าแปลได้ไม่ตรงกับความเป็นจริงทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ส่วนที่แปลผิดมีทั้งชื่อบุคคลและชื่อสถานที่, มาตรการนับระยะทาง นอกจากนี้ยังมีการลดทอนใจความสำคัญ ตัดจำนวนบทจากต้นฉบับซึ่งมีร้อยกว่าบทเหลือเพียงแปลสิบกว่าบท อีกทั้งยังเปลี่ยนกลวิธีบรรยายจากที่มีบทร้อยกรองสลับกับบทร้อยแก้ว เหลือเพียงบทร้อยแก้วล้วนๆ ซึ่งทำให้เสียรรถรสไปมาก

การแปลผิดนี้เป็นไปได้สองกรณีคือ ไม่ได้ตั้งใจให้แปลผิด กับตั้งใจแปลให้ผิดไปจากเดิมโดยสอดคล้องความคิดทางการเมืองไทยลงไป ในหนังสือสามก๊กซึ่งถือว่าเป็นเอกในด้านตำราพิชัยสงครามเล่มหนึ่งของโลก ความที่เมืองไทยไม่มีตำราพิชัยสงครามที่โดดเด่นเป็นของตัวเองจึงได้แต่สอดคล้องความคิด

³⁶ดู วรรณิการ์ สาตรปรง, “ราชาธิราช สามก๊ก ไขอัน โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย” (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2541) , หน้า 3

ทางการเมืองไทยบางประการลงไปสามก๊กเพื่อสร้างความชอบธรรมบางประการลงไปในความคิดทางการเมืองของคนไทยโดยผ่านตัวบทสามก๊ก

ความผิดพลาดอันเกิดได้จากการแปล โดยไม่ตั้งใจนั้นเกิดได้ ทั้งจากกลวิธีการแปล, ผู้แปล, ผู้จัดบันทึกรวบรวม และปัญหาทางการค้นหาค้นฉบับมาตีพิมพ์ เริ่มจากการแปลโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคัตราภานุภาพได้ทรงกล่าวไว้ใน “ตำนานสามก๊ก” ว่า การแปลมีสองฝ่ายช่วยกันทำคือผู้ชำนาญภาษาจีนเป็นคนแปลแล้วให้เสมียนจดแล้วผู้ชำนาญภาษาไทยจึงนำที่จดมาเรียบเรียงเป็นภาษาสละสลวยอีกครั้ง ดังนั้นจึงต้องมีผู้ทรงความสามารถอย่างกรมพระราชวังหลังและเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลเพื่อควบคุมดูแลมิให้แปลผิดไปมากนัก แต่อย่างไรก็ตามผู้อำนวยการแปลเองก็มิได้มีเวลาทุกขั้นตอน การผิดพลาดจึงเกิดได้หลายกรณี เช่น ผู้ชำนาญภาษาจีนอ่านสำเนียงผิดหรือผู้ชำนาญภาษาไทยไม่ได้มีความเข้าใจบริบทจีนอย่างดีพอและผู้อำนวยการแปลเองก็ไม่สามารถควบคุมได้เพราะไม่ชำนาญภาษาจีนและไม่มีเวลา

นอกจากการแปลแล้วการจดบันทึกและการตีพิมพ์ก็เกิดปัญหาได้ เมื่อ สามก๊ก ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในรัชการที่ 5 โดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ เมื่อ พ.ศ.2408 เป็นสมุด 4 เล่ม ซึ่งก่อนหน้านั้น ผู้มีฐานะดีมักจะสั่งให้คัดลอกเอาสามก๊กไว้ในบ้านตน ด้วยเหตุนี้จึงมีหลายฉบับมากแม้ในหอพระสมุดวชิรญาณมีทั้งฉบับที่เขียนด้วยเส้นทรศาน เส้นฝู่น และเส้นดินสอ ทางโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ได้ค้นฉบับสามก๊กผู้อื่นมาสองฉบับอีกทั้งยังได้ขอยืมต้นฉบับของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์มาด้วยและก็ยังมิโรงพิมพ์อื่นๆพิมพ์สามก๊กอีกหลายฉบับ จะเห็นได้ว่า สามก๊ก ฉบับต่างๆถูกตีพิมพ์มาจากแต่ละที่ต่างกัน ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)ได้ตลอดเวลา ดังที่ สังข์ พัธโนทัย ยกตัวอย่างไว้ถึงการแปลผิดในหลายๆที่ เช่น “ไต้ฟ้า” ซึ่งมีความหมายถึงทั้งโลก กลับถูกแปลเป็น “เมืองจีน”(ในประโยคแรกของเรื่อง), “คันท้อ” แปลผิดเป็น “คันท้อ”, “หยก” แปลเป็น “แก้ว”, “กิลิน” แปลผิดไปเป็น “ราชสีห์” เป็นต้น³⁷ สำหรับประเด็นเรื่องแปลผิดพลาดเอาไว้อย่างไรบ้างได้มีผู้ศึกษาไว้อย่างละเอียดหลายๆท่านดังที่ได้กล่าวไว้แล้วซึ่งผู้เขียนจะไม่กล่าวซ้ำในรายละเอียดว่าการแปลผิดนั้นผิดตรงไหนบ้าง

³⁷รายละเอียดเรื่องการแปลผิดโดยละเอียดรวมทั้งเรื่องของการพิมพ์และการแปล โปรดดู สมบัติ จันทรวงศ์, “ความหมายทางการเมือง ของ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)” (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538) , หน้า1-20

ส่วนการแปลโดยตั้งใจให้ผิดนั้น เมื่อดูจากบริบททางการเมืองไทยในขณะที่มีการแปลสามก๊กเป็นภาษาไทยนั้นตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่ง สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ตีความบริบทดังกล่าวว่าการแปลสามก๊กเป็นภาษาไทยไม่ได้มีเจตนาเพียงแค่ฟื้นฟูวรรณกรรมหลักขึ้นตามประเพณีบุรุษกษัตริย์ไทยแต่เพียงเท่านั้น หากแต่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้ว่าวรรณกรรมดังกล่าวมุ่งประสงค์ต่อผลลัพธ์ทางการเมืองหรือมีเจตนาที่จะสอดใส่ความคิดบางประการเพื่อกล่อมเกลາทางการเมือง กล่าวให้ชัดคือ สามก๊ก บรรจุเรื่องราวของการรวบรวมประเทศจีนอันกว้างใหญ่ที่แตกแยกออกเป็นสามก๊กให้กลับมารวมกันเป็นปึกแผ่น เรื่องราวของมหาบุรุษในสามก๊กต่างๆ “สามารถใช้กล่อมเกล่าจิตใจอำมาตย์ข้าราชการบริหารของพระองค์ให้บังเกิดสติปัญญาเข้าใจแจ่มแจ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณทั้งในทางทหารและทางการเมืองของพระองค์ท่านที่ทรงมีต่อพสกนิกรในแผ่นดินของพระองค์อย่างอนงอนันต์ ทั้งนี้เพื่อจะได้ร่วมโดยเสด็จพระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ท่าน ได้อย่างเหมาะสม”³⁸ ดังนั้นการดัดแปลงตัดทอนบทร้อยกรองกว่า 200 บท ทิ้งไป คงเหลือไว้เพียง 11 บทซึ่งเขียนไว้ในรูปร้อยแก้วล้วนๆ แบ่งบทตอนเสียใหม่ มีการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเพิ่มเข้าไปอย่างที่ไม่มีในต้นฉบับจีน เปลี่ยนแนวคิดหลักจากการที่นับถือ “ฟ้าลิขิต” อย่างในต้นฉบับมาเป็นแนวคิดแบบบุญทำกรรมแต่งในทางพุทธศาสนา การดัดแปลงและเปลี่ยนแปลงสามก๊กในรูปแบบต่างๆ จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า “การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดให้มีการแปลสามก๊กออกเป็นภาษาไทยก็ตีความอำนวยการแปลของเจ้าพระยาพระคลัง(หน)ก็ดี ล้วนแต่มีข้อพิจารณาทางการเมืองเป็นเหตุผลสำคัญกำกับอยู่ด้วยทั้งสิ้น เพราะสถานการณ์พิเศษอันแวดล้อมเหตุการณ์ที่ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์และความจำเป็นที่จะต้องกล่อมเกล่าสำนักทางการเมืองของข้าราชการตลอดจนอาณาประชาราษฎร์เสียใหม่นั้นเอง”³⁹

สำหรับการตัดทอน เพิ่ม หรือ ดัดแปลง ความหมายทางการเมือง ของ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) สมบัติ จันทรวงศ์ เห็นว่ามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไปสามประการดังต่อไปนี้

(i). เพื่อไม่ให้สามก๊กฉบับภาษาไทยมีแนวคิดใดๆ ที่ขัดแย้งหรือไม่เหมาะสมต่อภาวะการณ์ทางการเมืองหรือบริบททางการเมืองสมัยนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “ราชวงศ์” เช่นอธิบายว่า “เล่าปี่เป็นเชื้อสายพระเจ้าเหี้ยนเต้” ซึ่งเป็นการนำความสำคัญของราชวงศ์ไปผูกติดกับตัวบุคคลต่างๆ ที่ควรจะใช้คำว่า “เล่าปี่เป็นเชื้อสายราชวงศ์ฮั่น” ตามต้นฉบับภาษาจีน

³⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 27

³⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 33

สามก๊ก ฉบับภาษาไทยมีวิธีเรียงการใช้คำว่าราชวงศ์อยู่ 2 วิธี วิธีแรกคือการไม่เอ่ยถึงหรือตัดทิ้งไปเสียเฉยๆ วิธีที่สองคือเปลี่ยนคำว่า “ราชวงศ์” เป็นคำว่า “แผ่นดิน” หรือ “ชื่อกษัตริย์” โดยตรง เช่น เปลี่ยนจาก “ทรยศต่อราชวงศ์ฮั่น” เป็น “ทรยศต่อแผ่นดิน” หรือ “ทำหยาบช้าต่อพระเจ้าเหียนเต๋” เป็นต้น สามก๊กฉบับภาษาไทยได้เปลี่ยนความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ในแบบของจีนให้กลายเป็นจงรักภักดีต่อแผ่นดินซึ่งจะสอดคล้องกับเหตุการณ์ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ราวกับบอกกับคนไทยว่าลืมเรื่องราชวงศ์เสียเถิดแล้วจงจงรักภักดีต่อกษัตริย์และแผ่นดินแทน ซึ่งแนวคิดเรื่องความกตัญญูต่อแผ่นดินและองค์พระมหากษัตริย์นี้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมการปราบดาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในขณะที่แนวคิดเรื่องราชวงศ์ไม่ได้เป็นที่นิยมของคนไทยมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว

(ii). เพื่อให้แบบปฏิบัติในสามก๊กคู่สอดคล้องกับแบบปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือกระทำกันอยู่ในสังคมไทย แนวคิดที่ถูกถอดถอนไป ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดที่ว่าเสนาบดีผู้มีสติปัญญาและจิตใจสูงสามารถถอดถอนกษัตริย์ที่ไม่ใส่ใจบ้านเมืองออกไปได้, เมื่อแม่ทัพออกรบแล้วกษัตริย์แม้ไม่มีพระราชโองการมาหยุดทัพก็หยุดทัพไม่ได้ แนวปฏิบัติเหล่านี้ถูกตัดทอนออกเนื่องจากไม่เหมาะสมกับประเพณีไทย

(iii). เพื่อให้หลักการหรือแนวปฏิบัติในการช่วงชิงอำนาจต่างๆ เป็นเรื่องของไทยๆ มากขึ้น เช่น ตัดทอนความหมายของเหตุผลในการแสวงหาอำนาจที่หลากหลายออกไป เช่น ตัดแนวคิดเรื่องฟาลิซต์ออกไป, ตัดแนวคิดเรื่องการทำเพื่อสืบสานราชวงศ์ฮั่นของเล่าปี่ให้กลายเป็นกระทำเพื่ออำนาจของตน, ตีความให้การกระทำส่วนใหญ่ในสามก๊กเป็นการแย่งชิงอำนาจด้วยเล่ห์กล ทำให้สามก๊กฉบับภาษาไทยเต็มไปด้วย “ความรุนแรง”, “เห็นแก่ตัว”, “โกหกปลิ้นปล้อน” เสียสิ้น จนทำให้คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า คนที่อ่านสามก๊กครบสามรอบแล้วคบไม่ได้ ง่ายๆ ที่สามก๊กเองไม่ได้มองอำนาจในแง่ร้ายแบบที่ความหมายทางการเมืองไทยใส่ร้ายป้ายสีให้ เช่น เมื่อเหตุการณ์ในสามก๊กฉบับภาษาจีนไม่ได้มุ่งถึงแผนการณ์อะไร หากแต่เป็นการแสดงบุคลิกของตัวละครบางตัวแต่ฉบับภาษาไทยกลับมองเป็นเรื่องของอุบาย เช่น เมื่อตอนที่เล่าปี่ได้เมืองของเล่าเจี้ยงแต่ขุนนางสองคนของเล่าเจี้ยงไม่ออกมาเฝ้าเล่าปี่ ขุนนางอื่นๆ ก็โกรธจนจะไปฆ่าขุนนางทั้งสอง ความในฉบับภาษาจีนเขียนถึงคำพูดของเล่าปี่ว่า “ผู้ใดบังอาจไปฆ่าขุนนางทั้งสองนั้น เราจะประหารชีวิตสามชั่วโคตร” (สามก๊ก ฉบับแปลใหม่ หน้า 2243-4) แต่ความในฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนถึงคำพูดเล่าปี่ว่า “เล่าปี่จึงห้ามทหารทั้งปวงไว้แล้วแกล้งร้องประกาศว่า อันอยู่กัวนเล่าปี่นั้นมีความสัตย์ซื่อต่ออนาญนักรวเราจะเลี้ยงสืบไป อย่าให้

ทหารทั้งปวงทำอันตรายแม้แต่ค่ายเส้นหนึ่งเข็มเล่มหนึ่งเป็นอันขาดทีเดียว ผู้ใดไม่ฟังเราจะลงโทษให้ถึงตาย” (สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) เล่ม 2 หน้า 228)

สรุปได้ว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) เป็นสามก๊กฉบับที่มีข้อผิดพลาดอยู่มากในเรื่องของการแปล เนื่องจากแปลผิดไปมากทั้งที่ตั้งใจสอดคล้องความหมายทางการเมืองไทยบางประการเอาไว้และไม่ตั้งใจแปลให้ผิดไป ทำให้มีปัญหาสำหรับผู้สนใจศึกษาถึงความคิดและปรัชญาการเมืองในฉบับสามก๊ก เนื่องจากสามก๊กฉบับดังกล่าวเต็มไปด้วยความหมายทางการเมืองไทยที่ไม่ได้มีอยู่ในตัวบทที่แท้จริง ประเด็นเรื่องความเป็นจริงหรือสามก๊กที่แท้จริงนี้สำคัญมากสำหรับการศึกษาในแนวปรัชญาการเมืองมากจนมีอาจเสี่ยงเลือกสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)มาเป็นตัวบทในการศึกษาประเด็นต่างๆ ในทางปรัชญาการเมืองได้ ยกตัวอย่างเช่น งานศึกษาเรื่องความยุติธรรมในสามก๊ก ฉบับนี้เลือกไม่ใช่ สามก๊กฉบับดังกล่าวเป็นตัวบทหลัก เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นที่ไม่ยุติธรรมที่จะค้นหาความยุติธรรมจากตัวบทที่ไม่ยุติธรรม

(iv). สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)มีการแก้ไขดัดแปลงรูปแบบการประพันธ์เดิมและสอดคล้องเอกลักษณ์ไทยลงไปในรูปแบบการประพันธ์ใหม่ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบสามก๊กต้นฉบับจีนกับสามก๊กฉบับภาษาไทยพบว่า มีข้อแตกต่างหลายประการด้วยกัน เช่น ลักษณะรูปแบบการประพันธ์, การนำเสนอเรื่อง และเทคนิคการเล่า, จำนวนภาษา, สารสำคัญอันเกี่ยวข้องกับความคิด และปรัชญาความเชื่อที่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ความพยายามของผู้แปลสามก๊กให้สอดคล้องกับความคิดไทยดังกล่าวนี้ย่อมมีจุดประสงค์บางอย่างซ่อนเร้นอยู่

รูปแบบการประพันธ์สามก๊กของจีนนั้นมีลักษณะผสมคือเนื้อเรื่องเป็นร้อยแก้วสลับกับร้อยกรองหรือบทกวีสั้นๆ ตลอดเรื่อง ทั้งตอนต้นและตอนจบยังแทรกบทกวีเพื่อเปิดและปิดเรื่อง รูปแบบการประพันธ์แบบนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่แปลกใหม่เลยสำหรับคนจีน หลู่ซัน(นักวรรณคดีจีนสมัยใหม่)เคยกล่าวไว้ในคำบรรยายประวัติวิวัฒนาการของนิยายจีนในปี พ.ศ.2467 ว่าการใช้บทกวีสอดแทรกในเรื่องราวของนิยายที่เขียนเป็นภาษาร้อยแก้วนั้น ได้รับอิทธิพลจากความนิยมหลงไหลในวรรณศิลป์แบบร้อยกรองที่ปรากฏในสมัยราชวงศ์ถัง(พ.ศ.1161-1450) เนื่องจากคนจีนในยุคนั้นเชื่อว่า การเขียนโคลงกลอนเป็นการแสดงถึงการมีวัฒนธรรมและรสนิยมสูง นอกจากนี้บทร้อยกรองในสามก๊กยังทำหน้าที่อื่นๆ อีก เช่น จับประเด็นของเรื่อง, ส่งและรับระหว่างบทต่อบทให้ต่อเนื่องยิ่งขึ้น, สะท้อนปรัชญาชีวิตของโลกในแบบของเค้าและเมืองในแบบของขงจื้อและลัทธิอื่นๆ เช่นความคิดเรื่องอมตะของธรรมชาติที่มนุษย์

ไม่มีวันเทียบได้ มนุษย์มีวันแตกและดับอย่างที่ภูเขาและพระอาทิตย์ไม่มี “กระแสน้ำเชี่ยวไหลสู่ทิศตะวันออก คลื่นที่แตกกระจายได้ปลงล้างวีระบุรุษไปสิ้น ความถูกความผิด ความสำเร็จและล้มเหลวกลายเป็นความว่างเปล่าในทันที ภูเขาเขียวยังอยู่เหมือนเก่าและอาทิตย์สีแดงก็ตกครั้งแล้วครั้งเล่า”

เมื่อตำนานสามก๊กถูกแปลเป็นสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ได้เปลี่ยนรูปแบบการประพันธ์ให้เป็นร้อยแก้วล้วนๆ ตัดบทร้อยกรอง 200 กว่าบท เหลือเพียง 11 บทที่เหลือไว้เนื่องจากตัดทิ้งไม่ได้เพราะเป็นคำพูดของตัวละคร เช่น เพลงกลอนที่เดี่ยวเสียนับกล่อม, กลอนของขงเบ้ง, กลอนของโจสิด การดัดแปลงนี้ย่อมมีจุดประสงค์ จุดประสงค์นี้ถูกอธิบายว่าเพื่อให้เข้ากับความคิดของคนไทย เป็นคำตอบที่ครบถ้วนเพียงพอหรือไม่?

2. มีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่ตีความสามก๊กในแง่ของผู้เล่าไม่ว่าจะเป็นการขึ้นสู่อำนาจ การใช้อำนาจ การมีสติปัญญาของผู้เล่า งานศึกษาเหล่านี้มุ่งประเด็นไปที่ผู้เล่าราวกับว่าผู้ศึกษาเป็นตัวละครในสามก๊กเสียเอง การตีความบางครั้งกระทำราวกับว่าผู้อ่านจะสามารถนำมันไปใช้ได้เองในสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบัน บางครั้งสถานะของผู้เล่าที่คิด-ไม่คิดนั้นปรากฏอยู่ทั่วไปตามหน้าหนังสือพิมพ์ ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้คิดไปได้ว่า คนไทยสนิทคุ้นเคยกับคนอย่างโจโฉ, เล่าปี่ ฯลฯ เป็นอย่างดี จนบางครั้งเกิดสภาวะอยากเอาอย่างและไม่อยากเอาอย่างผู้เล่าในสามก๊กนั้นๆ

ในขณะที่สามก๊กฉบับจีนนั้นยกย่องความสามารถของฟ้าและความถูกต้องของมนุษย์ที่กระทำต่อราชวงศ์ที่ฟ้าลิขิตขึ้น คนไทยกลับเห็นว่าสามก๊กเป็นเรื่องของความเก่งกาจและแผนการของมนุษย์ ชั้นชั้นผู้เล่าเท่านั้น ทำให้มีงานจำนวนหนึ่งในประเทศไทยที่ทำหน้าที่ตีความว่า ผู้เล่าคนนั้นเป็นอย่างนั้น ผู้เล่าคนโน้นเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนี้ลึะจะได้เป็นอย่างผู้เล่าคนโน้น ฯลฯ ทั้งๆที่มองข้ามแนวคิดหลักไปว่า ฟ้าต่างหากที่ให้โอกาสและกำหนดให้ผู้เล่ากระทำเช่นนั้น ฟ้าลิขิตให้คนอย่างจิวยี่เกิดมาแล้วยังลิขิตให้ขงเบ้งเกิดมาอีก ในขณะที่คนไทยมักจะตีความแค่ความฉลาดและอุบายของขงเบ้งเท่านั้น โดยไม่ได้มองว่าเป็นความสามารถของฟ้าต่างหากที่ทำให้มีคนอย่างขงเบ้งเกิดมา แน่แน่นอนความคิดนี้อาจเป็นความคิดที่ผิดแปลกและฟังดูรับไม่ได้ แต่ความคิดนี้ก็เป็ความคิดที่ติดอยู่กับสามก๊กฉบับต้นฉบับที่ไม่อาจเข้าใจได้โดยการมองจากวัฒนธรรมและอคติที่ต่างกันไป

เท่าที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีการศึกษาตัวบทสามก๊กถึงประเด็นความยุติธรรม โดยยกเป็นประเด็นหลักและอาจจะกล่าวได้ว่ายังไม่มีใครศึกษาสามก๊กในสถานะตัวบททางการเมืองด้วยซ้ำ บ้างก็มองว่าสามก๊กเป็นวรรณกรรม เป็นประวัติศาสตร์ ทั้งๆที่สามก๊กสามารถจัดได้ว่าเป็นตัวบททางการเมืองที่ยัง

ใหญ่ที่สุดได้ความหมายทางการเมืองจีนไว้อย่างลึกซึ้ง (แม้กระทั่งสามก๊กฉบับภาษาไทยก็ถือโอกาส สอดใส่ความหมายทางการเมืองไทยคิดลงไปด้วย) ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ผู้เขียนจึงได้มองว่าสถานะ ของสามก๊กนั้นเป็นตัวแทนทางการเมืองที่สามารถค้นหาความยุติธรรมที่มนุษย์เราตั้งคำถามนี้มานานกว่า สองพันปี ประเด็นเรื่องความยุติธรรมคืออะไร? เป็นประเด็นเรื่องที่น่าสนใจมากและไม่ได้ลดความน่า สนใจลงเลยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยที่ประเด็นความยุติธรรมมักถูกศึกษาร่วมกับตัวแทน กฎหมาย และ มักจะศึกษาตีความแนวคิดความยุติธรรมในหนังสืออุดมรัฐของเพลโตที่ว่ากันว่าเป็นตำรา ว่าด้วยการถกเถียงกันถึงเรื่องความยุติธรรมโดยตรง ทั้งๆที่เราสามารถค้นหาความยุติธรรมในบริบท ตะวันออกได้มากมาย เช่น การศึกษาปรัชญาการเมืองเรื่องความยุติธรรมในตัวแทนสามก๊ก